

परिच्छेद एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

शेर्पा शब्दको व्युत्पत्तिका सम्बन्धमा मत भेद खासै देखिँदैन। शेर्पा संघको कार्यालयबाट आधिकारिक रूपमा शेर्पा शब्दको उच्चारण “श्यार पा” मिलेर बनेको हो। “श्यार”को अर्थको “पूर्व” र “पा”को अर्थ “बासिन्दा” हुन्छ (शेर्पा, २०६७ : ०१)। युगौँदेखि नेपालको पूर्वी भेगमा बसोबास गर्दै आएका कारण शेर्पाहरूलाई श्यारपा अर्थात् शेर्पा भनिएको विश्वास छ। मानवशास्त्री हाइमेनडोर्फले सन् १९६४ मा शेर्पाहरूको बारेमा पहिलोपटक अनुसन्धान गरेको पाइन्छ। उनको अध्ययनमा शेर्पाहरू पूर्वी तिब्बतको खाम क्षेत्रबाट बसाइँ सरेर नेपाल आएको उल्लेख गरेका छन् (शेर्पा, २०६७ : १८)। त्यस्तै शेर्पाहरू तिब्बतको खाम प्रदेशबाट बसाइँ सरेर आएको अनुमान गरिन्छ। पृथ्वीनारायण शाहको नेपाल एकीकरणभन्दा पहिले वा लगभग ४०० वर्ष अगाडिदेखि नै नेपालको पूर्वी हिमाली भेग सोलुखुम्बु जिल्लामा शेर्पाहरूको बसोबास रहँदै आएको थियो र सो क्षेत्रमा अवस्थित हिमाल, गाउँ, जङ्गल, खोलानाला, पाखा तथा गुम्बाहरू शेर्पा भाषामा नामकरण गरिएका ज्वलन्त प्रमाणको रूपमा लिन सकिन्छ। शेर्पाहरूको मूल बसोबासको थलो सोलुखुम्बु भए पनि कालान्तरमा शेर्पाहरू विभिन्न स्थानमा बसाइँ सर्न थालेका र वर्तमान समयमा नेपालका विभिन्न जिल्लामा बसोबास गर्दै आएको पाइन्छ। शेर्पा नेपालमा मात्र नभएर विश्वका विभिन्न मुलुकमा रोजगार तथा विभिन्न कामका शिलशिलामा बसोबास गर्दै आएका छन्। नेपालका सोलुखुम्बु, रामेछाप, ओखलढुङ्गा, दोलखा, सङ्खुवासभा, ताप्लेजुङ, पाँचथर, इलाम, भगापा, मोरङ, सुनसरी, तेह्रथुम, धनकुटा, भोजपुर, खोटाङ, उदयपुर, काठमाडौँ, उपत्यका आदि र भुटान, भारतको पश्चिम बङ्गाल, आसाम, सिक्किम, दार्जिलिङ, तथा अन्य विभिन्न राज्यहरूमा शेर्पा जातिहरूको बसोबास पाइन्छ। प्रमुख रूपमा हिमाली क्षेत्रमा बसोबास गर्ने जाति तथा नेपालको पर्यटन र पर्वतारोहण क्षेत्रमा अत्यन्तै महत्त्वपूर्ण योगदान र भूमिका निभाउने जातका रूपमा शेर्पा जातिलाई चिनिन्छ।

नेपालको जनगणना २०६८ अनुसार नेपालको कुल जनसङ्ख्या (२,६४,९४,५०४) रहेको छ (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग)। नेपालमा जम्मा पाँच परिवारका १२३ वटा भाषा रहेको छ (संज्ञान : १२७)। यीमध्ये नेपाली मातृभाषा बोल्नेको सङ्ख्या (१,१८,२६,९५३) रहेको छ (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग)। त्यस्तै नेपालमा बसोबास गर्ने आदिवासी जनजाति शेर्पाहरूको जम्मा जनसङ्ख्या (१,१२,९४६) रहेको छ (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग) भने शेर्पा

मातृभाषा बोल्ने वक्ताको सङ्ख्या (१,१४,८३०) रहेको छ। केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले देखाएको तथ्याङ्क हेर्दा शेर्पाहरूको जनसङ्ख्याभन्दा शेर्पा भाषा बोल्ने वक्ताको जनसङ्ख्या बढिरहेको देखिएको छ। शेर्पाहरूको जनसङ्ख्यामा पनि विविधता देखिन्छ। केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले (१,१२,९४६) देखाए पनि शेर्पाहरूको जम्मा जनसङ्ख्या २,५४,६२२ तर भाषा बोल्ने वक्ताको सङ्ख्या १,२९,७७१ मात्र रहेको छ (शेर्पा २०६७ : ०५)। शेर्पा भाषा भोट-बर्मेली शाखाअन्तर्गत पर्दछ। हिमाली क्षेत्रमा बसोबास गर्ने शेर्पाहरूले बोल्ने भाषालाई चाहिँ स्यर्वी ताम्/ताम्डे भनिन्छ। भाषाविद्हरूका अनुसार चिनियाँ-भोट बर्मेली परिवारभित्र पनि यो भाषा बोडिश शाखाअन्तर्गत पर्दछ। शेर्पाहरू आफूलाई स्यर्वा भन्ने गर्दछन्। शेर्पाहरूले दुईवटा भाषा बोल्ने गरेको पाइन्छ। तिब्बती मूलका हिमाली भेगका बासिन्दाहरूले भोटे भाषा बोल्छन् भने नेपालका सोही भेगका आदिवासीहरूले शेर्पा भाषा बोल्ने गरेको पाइन्छ। शेर्पाहरूले (सम्बोटा) तिब्बती लिपिको प्रयोग गर्दछन्। लिपिमा तयार भएको तन्त्रमन्त्र तथा धर्मकर्मसम्बन्धी सामग्री पाइए पनि साहित्य रचना भने त्यति पाइँदैन (लामिछाने तथा अन्य, २०६९:३२८)।

वि.स. २०५१ सालबाट रेडियो नेपालबाट शेर्पा भाषाको समाचार प्रसारणको सुरुवात भएको देखिन्छ भने २०५४ देखि शेर्पा भाषाको कार्यक्रम पनि सञ्चालन हुँदै आएको छ। वि.स. २०६५ नयाँ नेपाल पृष्ठमा शेर्पा भाषाको समाचार र लेखरचनाहरू प्रकाशित हुँदै आएको देखिन्छ। शेर्पा सञ्चार समूहद्वारा प्रकाशित (नासम) मासिक पत्रिकामार्फत् पनि शेर्पा भाषामा उल्लेख रचना र समाचार प्रकाशित हुँदै आएको छ। शेर्पा भाषा समृद्ध भए पनि यसको विकास संवर्द्धन संरक्षणमा राज्यको तर्फबाट हालसम्म कुनै पहल नभए पनि व्यक्तिगत र गैरसरकारी संघ संस्थाहरू मार्फत् भने शेर्पा भाषाको संरक्षण संवर्द्धनमा केही मात्रामा काम भएको पाइन्छ (आदिवासी जनजाति ई-लाईबेरी)।

नेपालमा बोलिने सबै मातृभाषाहरू राष्ट्र भाषा हुन् भनी २०७२ नेपालको संविधानको भाग १ धारा ६ मा उल्लेख गरेको छ। नेपालमा सबै भाषालाई राष्ट्र भाषाको रूपमा राखिएता पनि राज्यमा सम्पर्क भाषा एउटा हुन आवश्यक हुन्छ। नेपालको सन्दर्भमा सबै साभ्रा र सम्पर्क भाषाका रूपमा नेपाली भाषा रहेको छ। नेपालको संविधान २०७२ को भाग १ धारा ७ मा देवनागरिक लिपिमा लेखिने नेपाली भाषा नेपालको सरकारी कामकाजको भाषा हुनेछ भनी उल्लेख छ। नेपाली भाषा बाहेकका मातृभाषा र नेपाली भाषाबीचको तुलनात्मक अध्ययनबाट अन्तरहरू पत्ता लगाएर शिक्षण गर्न सकिन्छ। त्यसै गरी नेपालको

अन्तरिम संविधान २०६३ ले नेपालमा बोलिने सबै भाषाहरूलाई राष्ट्र भाषाका रूपमा मान्यता दिए पनि काम गर्ने अवसर प्राप्त नभएको समान रूपले विकास र विस्तार हुन सकेको छैन। विभिन्न समाजमा बसोबास गर्ने मातृभाषा बोल्ने वक्ताहरू एकै ठाउँमा नभई प्रत्येक ठाउँमा फरक फरक मातृभाषीबीच घुलमिल भई बसोबास गर्नुपर्ने भएकाले कुन मातृभाषालाई चयन गर्ने र तिनीहरूलाई कसरी स्थापित गर्ने र सरकारी कामकाजका रूपमा कुन मातृभाषालाई कसरी स्थान दिने जस्ता भाषिक नीतिका अभावले धेरै भाषाहरू सङ्कटमा परेको देखिन्छ। जसले गर्दा नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययनमा विविध समस्याहरू देखा पर्ने गरेको छ।

हाम्रो देश नेपाल बहुभाषा, बहुजाति, बहुसाँस्कृतिक विविधताले भरिपूर्ण रहेको देश हो। यहाँ १२३ मातृभाषी वक्ताहरूको बसोबास रहेको छ यतिका मातृभाषी बसोबास रहेको यो नेपालमा शेर्पा भाषा लेख्य र कथ्य परम्परा भएको एक प्रमुख भाषा हो। शेर्पा भाषा दुई प्रकारको बोले पनि (भोटे भाषा र शेर्पा भाषा) मानक भाषाका रूपमा शेर्पा भाषालाई नै मानिन्छ। तिब्बती मूलमा हिमाली भेगका बासिन्दाहरूले भोटे भाषा बोल्छन् भने नेपालका सोही भेगका बासिन्दाहरूले शेर्पा भाषा बोल्ने गर्दछन्। समग्रमा धेरै मात्रामा शेर्पा भाषा नै बोल्ने गरेको पाइन्छ।

देशको राजनैतिक अवस्था तथा भौगोलिकतामा द्वास आउनु, लेख्य परम्पराको अभाव, व्याकरण लेखन अभ्यासमा कमी, राष्ट्र भाषालाई प्राप्त हुने सम्मान र प्रयोगगत व्यवस्था अपेक्षित रूपमा नहुनु, शेर्पा मातृभाषी शिक्षार्थीहरू नेपाली भाषामा कमजोरी देखिनु, पर्याप्त मात्रामा शेर्पा भाषाका साहित्यिक कृतिहरू उपलब्ध नहुनु, व्यवस्थित रूपले पठनपाठन नहुनु जस्ता कारणले पनि शेर्पा भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूमा पनि अन्तर भिन्नता पाइन्छ।

नेपाली भाषाका लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य जस्ता व्याकरणिक कोटिहरू हुन् (न्यौपाने तथा अन्य २०६९:९८-१०४)।

अन्य मातृभाषा र नेपाली भाषाको बीचमा प्रसस्त मात्रामा तुलनात्मक अध्ययन भएको पाइन्छ तर नेपाली र शेर्पा मातृभाषाको कोटिहरूको पक्षमा अध्ययन भएको पाइँदैन। यसर्थ शेर्पा भाषालाई मातृभाषा र नेपाली भाषालाई लक्ष्य भाषाका रूपमा चयन गरी प्रयुक्त नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययनलाई अगाडि बढाएको छ।

१.२ समस्याकथन

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०६३ ले आधारभूत तहसम्म मातृभाषाको शिक्षा हासिल गर्ने कार्यहरू हालसम्म व्यवहारमा कार्यन्वयन र प्रयोगमा आउन सकेको देखिँदैन। शेर्पा भाषा र नेपाल सरकार तथा भाषाविद्हरूबाट आधिकारिक रूपमा नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाबीचको संरचनात्मक भाषिक व्यवस्थाको तुलना अध्ययन अनुसन्धान भएको पाइँदैन।

शेर्पा भाषा र नेपाली भाषा दुई भिन्न पारिवारिक भाषाअन्तर्गत पर्दछन्। नेपाली भाषा सरकारी कामकाजको भाषा, साहित्यिक शिक्षणको भाषा विद्यालयीय, विश्वविद्यालयीय पठनपाठनको भाषा र माध्यम भाषाको रूपमा लामो इतिहास बोकेको व्याकरण र साहित्यको सम्पन्न भाषा हो। शेर्पा भाषा कथ्य तथा लेख्य परम्परामा केही समय यता मात्र सुरु भएको भाषा हो। शेर्पा भाषा र नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूमा समानता छ या भिन्नता छ भनी अध्ययन गर्नु नै यो अध्ययनको प्रमुख समस्या रहेको छ। अतः यो शोधपत्रका लागि निम्नलिखित समस्यामूलक प्रश्नहरूमा केन्द्रित गरिएको छ :

- (क) व्याकरणिक कोटिहरूका आधारमा नेपाली भाषा र शेर्पा भाषा कसरी छुट्याउन सकिन्छ ?
- (ख) दुईभाषाका कोटिहरूको आधारमा यी दुई भाषाबीचको तुलना कसरी गर्न सकिन्छ ?
- (ग) लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य जस्ता व्याकरणिक काटिहरूमा के-के समानता तथा असमानता छन् ?

१.३ शोधको उद्देश्य

प्रस्तुत शोधको प्रमुख उद्देश्य नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु रहेको छ। यसका उद्देश्यहरू निम्न प्रकार रहेका छन् :

- (क) नेपाली र शेर्पा भाषाको व्याकरणिक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्यका आधारमा तुलना गर्नु
- (ख) शेर्पा र नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको समानता र असमानता पत्ता लगाउनु,

१.४ अध्ययनको महत्त्व

शेर्पा भाषा साहित्यिक लेख र रचनामा पछाडि नै परेको भाषा हो। यद्यपि यस भाषाको लेख्य र कथ्य दुवै रूप अस्तित्वमा रहेको छ। शेर्पा भाषाको आफ्नै लिपि रहेको देखिँदैन तर शेर्पाहरूले तिब्बती लिपिलाई नै आत्मसात् गरेको पाइन्छ। तिब्बती लिपि (सम्बोटा) लिपिलाई नै आफ्नो लिपिका रूपमा लिएको छ। यो भाषा प्राचीन भाषा पनि हो

त्यसैले शेर्पा भाषाको स्वरूप निर्धारण गर्न शेर्पा भाषाको अध्ययन अत्यन्तै महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

प्रत्येक भाषाको आफ्नै व्यवस्था हुन्छ । जुन सम्बन्धी भाषा वक्ताको अभिव्यक्तिमा देख्न सकिन्छ । व्याकरण भाषा विज्ञानको एउटा अभिन्न अङ्ग हो । भाषाको व्याकरणिक कोटिहरू भित्र लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य आदि पर्दछन् । नेपाल सरकारले हाल आधारभूत तहसम्म मातृभाषामा शिक्षा हासिल गर्न पाउने व्यवस्था गरेको छ साथै नेपालमा बोलिने सबै मातृभाषाहरूले राष्ट्रभाषाको संवैधानिक मान्यता पाएका छन् । जसले गर्दा भन शेर्पा भाषाको महत्त्व धेरै बढेको देखिन्छ । शेर्पा भाषालाई स्तरीकृत गरी सक्षम भाषाको रूपमा विकास गर्न अति आवश्यक छ । यस आवश्यकतालाई पूर्ण परिपूर्ति र समाधान गर्न नसके पनि नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययनको क्षेत्रमा आधार शिलाको काम गर्ने हुँदा यो शोधकार्य महत्त्वपूर्ण हुने अपेक्षा गरिएको छ । नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन गरी तथ्यपूर्ण तरिकाले प्रस्तुत गरिने साथै यस सम्बन्धी यस अघि भएका अधुरा र अपूर्ण अध्ययन अनसन्धानलाई अझ विस्तृत रूपमा विस्तार गर्ने र पूर्णता प्रदान गर्न भाषिक अनुसन्धान गर्न चाहने अध्ययनकर्तालाई पनि प्रस्तुत शोधकार्य महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

१.५ अध्ययनको परिसीमा

प्रस्तुत शोधकार्य निम्नलिखित परिसीमाभित्र निर्धारण गरिएको छ :

१. प्रस्तुत शोधकार्य ताप्लेजुङ जिल्लाको आठराई त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रका शेर्पा भाषी वक्ताहरूलाई केन्द्रित गरेर सम्पन्न गरिएको छ,
२. नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको व्याकरणिक कोटिको व्यतिरेकी अध्ययन गर्दा नेपाली भाषामा प्रचलित परम्पराको आधारमा गरिएको छ,
३. यस शोधकार्यमा नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको व्याकरणिक कोटिहरू (लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य) मा केन्द्रित भएर अध्ययन गरिएको छ ।

परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरवलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरवलोकन

व्याकरणिक कोटिको सैद्धान्तिक व्याख्या पनि विभिन्न विद्वानले गरेको पाइन्छ (लामिछाने, २०६९:८७) मा भाषाको प्रयोग पक्षलाई मात्र ध्यानमा राखेर भाषाको वैज्ञानिक अध्ययन गरिन्छ। सैद्धान्तिक जानकारीलाई पृष्ठभूमि बनाएर प्रयोग व्यवहारमा केन्द्रित अध्ययन विश्लेषण प्रायोगिक प्रकृतिको हुन्छ र भाषाको आन्तरिक र बाह्य पक्षको संरचनालाई बुझ्न सैद्धान्तिक भाषा विज्ञान हुन्छ भने भाषाले खास क्षेत्रमा कसरी काम गरेको छ भनेर हेर्न प्रायोगिक हुन्छ। व्याकरणिक कोटिका आधारमा निर्माण गर्ने प्रक्रियालाई रूपसरणि भनिन्छ। शब्दलाई रूपतात्त्विक हिसाबले वर्गीकरण गर्न रूपसरणि गरिन्छ। नेपाली भाषाको रूपायनिक कोटिहरू (लिङ्ग, लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य) जस्ता रहेका छन्। यसले अनुसन्धानलाई थप सहज बनाउन सहयोग गर्दछ।

भाषाका सिद्धान्तहरूको व्यावहारिक उपयोगिताको अध्ययन गर्ने विज्ञानलाई प्रायोगिक भाषा विज्ञान भनिन्छ (अधिकारी, २०७० :०३)। भाषाका व्यावहारिक एवम् प्रयोगात्मक समस्याको व्याख्या र समस्या समाधानतिर उन्मुख हुन्छ। भाषिक समस्या समाधान प्रायोगिक भाषा विज्ञान हो।

साहित्यको अध्ययनका बारेमा चर्चा गर्ने सन्दर्भमा (शिवाकोटी, २०६४ : ७८)। भाषा मानवीय विचार विनिमयको सशक्त माध्यम हो। मातृभाषी सिकारुले लक्ष्य भाषा सिक्दा सम्बन्धित भाषाको सार्वभौम विशेषतालाई भाषाको प्रयोगमा सरलता र सहजता आत्मसात् गराउने कुरासँग तुलनात्मक अध्ययनले सम्बन्ध राख्दछ। तुलनात्मक अध्ययन भाषा सिकाइ सरल सहज स्वभाविक र प्रभावकारी बनाउने सोचाइ र व्यवहारमा केन्द्रित हुने हुँदा मातृभाषीलाई लक्ष्य भाषा सिक्न र सिकाउन तुलनात्मक अध्ययन उपयोगी र महत्त्वपूर्ण पद्धति सावित भएको देखिन्छ। अनुसन्धान कार्यलाई के कसरी अगाडि बढाउने भन्ने विषयमा सिद्धान्तले निर्देशकको कार्य गर्ने भएकाले अनुसन्धानमा सिद्धान्तको उच्च भूमिका रहेको हुन्छ। सिद्धान्त तथ्यहरूको अन्तरसम्बन्धको योग हो यो तथ्यहरू अनुसन्धानबाटै प्राप्त हुन्छन्।

कुनै पनि भाषामा मौखिक र लिखित दुई माध्यम हुन्छन् । मौखिक माध्यम उच्चार्य श्रव्य प्रक्रियामा आधारित हुन्छ र यसको प्रयोग वक्ता र श्रोता र वक्ताको सामीप्यमा हुन्छ । भाषा शिक्षणमा सर्वाधिक महत्त्व हुन्छ । पहिलो भाषा जीवनका आधारभूत आवश्यकताका लागि सिक्किन्छ भने दोस्रो भाषा अन्य विभिन्न आवश्यकताहरूलाई समेत ध्यान दिएर सकिन्छ (शर्मा, २०७२:०२) ।

यस शोधकार्यमा नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको व्याकरणात्मक कोटिहरू (लिङ्ग, लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य) आदिको अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ । अनुसन्धानका लागि आवश्यक समय बचत अनावश्यक तथ्यहरूको सङ्कलन गरी अध्ययन कार्यलाई व्यवस्थित गर्न र सैद्धान्तिक अवधारणात्मक ढाँचा प्रदान गरी शोधलाई स्पष्ट पार्न मद्दत मिल्दछ ।

२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरवलोकन

यस शोध अध्ययनलाई विश्वसनीयता र तथ्यपरक बनाउनका लागि नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययनका बारेमा पहिले लेखिएको तथा खोज अनुसन्धान गरिएका केही सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन गरिएको छ । शोधकार्यका लागि आवश्यक विधि प्रक्रिया तथ्याङ्कशास्त्रीय पद्धति आदि कस्ता-कस्ता उपकरणको विषयमा शोधकार्य भयो कस्तो शोधकार्य हुन बाँकी छ भइसकेको शोधकार्यमा के-के भिन्नताहरू छन् वा छैनन् भन्ने विषयमा जान्न र प्रस्तुत शेर्पा भाषा र नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्न, शीर्षकसँग मिल्दोजुल्दो आधिकारिक साहित्यहरूको निम्नअनुसार पुनरवलोकन गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

कार्की (२०६७) 'उदयपुरिया थारुभाषा र स्तरीय नेपाली भाषाबीच व्याकरणिक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । शोधपत्रमा व्याकरणिक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्यका आधारमा थारुभाषा का भाषिक कोटिहरूको चर्चा गरिएको छ । थारु भाषाको व्याकरणात्मक स्वरूप पत्ता लगाउन प्रस्तुत शोधकार्यको उद्देश्य रहेको छ । प्राथमिक र द्वितीय तथ्याङ्क विधिको प्रयोगका साथै दुई भाषाबीचको समानता र भिन्नतालाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

गिरी (२०७४) 'धिमालभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त शोधपत्रमा धिमाल भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली

वाक्यगठनका क्रममा कस्ता त्रुटिहरू गर्न सक्छन्। त्यस्ता त्रुटिहरू पहिल्याउनु, त्रुटिका प्रकार ठम्याउनु, त्रुटि हुनका कारणहरू पहिल्याउनु र त्रुटि निराकरणका आवश्यक उपाय सुभाउनु यस शोधका उद्देश्य रहेको छ। यस शोधपत्रमा नमुना छनौटका रूपमा ६ वटा सरकारी विद्यालयका ६० जना छात्रछात्रालाई लिइएको पाइन्छ। शोधमा धिमाल भाषी विद्यार्थीहरूले लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरगत आधारमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गरि निष्कर्ष निकालिएको छ।

खड्का (२०६८) 'रूपायनिक कोटिका आधारमा लिम्बू र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ।

गेलाल (२०६७) द्वारा 'सुनसरेली थारु भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण' शीर्षकको शोधपत्रमा सुनसरेली थारु भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषामा सुनसरी जिल्लामा बसोबास गर्ने वक्ताहरूलाई केन्द्रित गरी रूपायनिक कोटिका आधारमा अध्ययन गरेका छन्। यी दुई भाषाबीचको समानता र भिन्नताको खोजी गर्दै रूपायनिक कोटिका आधारमा रूपायन गरी राम्ररी केलाएर प्रस्तुत गरिएको छ। यस अध्ययनबाट थारु मातृभाषीले स्तरीय नेपाली सिक्दा गर्ने त्रुटिहरूदेखि छुटकारा पाउन सक्ने देखिन्छ।

दास (२०६५) 'केवरत भाषा र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ। यस अध्ययनमा केवरत भाषाको भाषिक संरचना वा स्वरूपको अध्ययन, खोज र अनुसन्धान गर्नु, केवरत भाषाको विशेषताहरू ठम्याउनु र व्याकरणिक कोटिको आधारमा केवरत र नेपाली भाषाको तुलना गर्नु नै मुख्य उद्देश्य रहेको देखिन्छ। तुलनात्मक पद्धतिको आधारमा नेपाली भाषा र केवरत भाषाको भाषिक संरचना र व्याकरणात्मक एकाइहरूको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ। प्रस्तुत शोधकार्यमा क्षेत्रीय र पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गरिएको छ। नेपाली भाषा र केवरत भाषाको भाषिक संरचनामा भेद देखिन्छ। भाषामा भेद अलग भाषिक संरचनाका कारण उत्पन्न हुने निष्कर्ष निकालिएको छ।

कठेत (२०६८) 'कक्षा सातमा अध्ययनरत मुसहर भाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' नामक शोधपत्र प्रस्तुत गरिएका छ। उक्त शोधपत्रमा मुसहरभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा विद्यालय तहमा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य सम्बन्धी पक्षहरूको त्रुटि पहिचान गरी वर्णन

विश्लेषण गरिएको पाइन्छ यो अध्ययन पहिलो भाषा र लक्ष्य भाषा सिकाइका क्रममा के कारणले त्रुटि गर्छन् भन्ने अध्ययनमा आधारित छ ।

लखौटिया (२०७०), 'माहेश्वरी र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्रको उद्देश्य माहेश्वरी र नेपाली भाषाको सामान्य परिचय दिई व्याकरणिक कोटिहरू औल्याइएको छ भने व्याकरणिक कोटिका आधारमा माहेश्वरी भाषा र नेपाली भाषाबीच समानता र भिन्नता छुट्याइएको छ । यस शोधपत्रमा वर्णनात्मक, विवरणात्मक र तुलनात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ । निष्कर्षमा माहेश्वरी भाषा भारोपेली परिवारको शतम् वर्गको भारतेनी उपवर्गको आधुनिक आर्यभाषाअन्तर्गत पर्दछ । प्राकृत भाषा शौरसेनीको मूल तीनवटा अपभ्रंश भाषाहरूमध्ये शौरसेनी अपभ्रंश भाषाबाट राजस्थानी भाषाहरूको विकास भएको भन्न सकिन्छ । राजस्थानी भाषा भन्नाले मारवाडी भाषालाई बुझिन्छ । मारवाडी भाषा अन्तर्गत माहेश्वरी जातिले बोल्ने माहेश्वरी जातिले बोल्ने माहेश्वरी भाषा यसैअन्तर्गत पर्दछ भनी उल्लेख गरेकी छिन् ।

आइडेम्बे (२०७२) 'कक्षा चारमा अध्ययनरत लिम्बूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषाको पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा एक अध्ययन प्रस्तुत गरिएको छ । यस अध्ययनको उद्देश्य कक्षा चारमा अध्ययनरत लिम्बूभाषी विद्यार्थीहरू स्तरीय नेपाली सिक्दा पदसङ्गतिमा त्रुटि निराकरणका सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु रहेको छ । क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरी पाँचथर जिल्लाका जम्मा चारवटा विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई नमुना छनौट गरी सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । यी दुई भाषा बिच को पदसङ्गतिमा हुने त्रुटिहरूको अध्ययनमा आधारित यो शोधपत्र रहेको छ ।

खड्का (२०६८) 'रूपायनिक कोटिका आधारमा लिम्बू र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । शोधपत्रमा पान्थरे, फोदापे, तमरखोले र छथरे लिम्बूभाषाका रूपायनिक कोटिहरूको तुलना गरिएको छ । सो अध्ययनमा दुई भाषाका व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ । लिम्बू र नेपाली भाषाबीचको समानता र भिन्नता खोजी गर्दै लिम्बू भाषिकालाई दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्दा आइपर्ने कठिनाइहरूको खोजीमा यो अध्ययनको उद्देश्य केन्द्रित रहेको देखिन्छ । यी दुवै भाषामा नाम, लिङ्ग, वचन, पुरुष, कारक, आदर र विशेषण जस्ता रूपायनिक कोटिहरूका आधारमा अध्ययन गरिएको छ ।

राई (२०६९), 'वान्तावा र नेपाली भाषाका पदसङ्गतिको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्रको उद्देश्य वान्तावा भाषाको स्वरूप र नेपालमा यसको वर्तमान अवस्थाको सङ्क्षिप्त जानकारी दिनु, वान्तावा भाषाको सङ्गति व्यवस्थाको अध्ययन गर्नु र नेपाली र वान्तावा भाषाका पदसङ्गतिको तुलनात्मक रूपमा जानकारी दिनु रहेको छ भने स्थलगत र पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गरिएको भने नेपालको सर्वाधिक वक्ता सङ्ख्याले बोल्ने नेपाली भाषा भारोपेली भाषा परिवारअन्तर्गत पर्छ भने वान्तावा भाषा भोटबर्मेली भाषापरिवारअन्तर्गत पर्ने किरात राई समूहभित्रको एक प्रमुख भाषा हो । यो भाषा वान्तावा राई जातिहरूले मातृभाषाका रूपमा बोल्छन् । वान्तावा भाषाको अत्यधिक प्रयोग नेपालको पूर्वी पहाडी जिल्ला भोजपुर र त्यसका आसपासको क्षेत्र मानिन्छ । यस भाषाको परम्परागत लिखित साहित्य तथा सामग्री नपाइए तापनि वर्तमान अवस्थामा भने यसको संरक्षण, सम्बर्द्धन र उत्थानका लागि विभिन्न प्रयासहरू भइरहेका छन् भनी उल्लेख गरेकी छिन् ।

लिम्बू (२०७४) 'पान्थरे लिम्बू भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययन' नामक शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त शोधपत्रमा पान्थरे लिम्बू भाषा र नेपाली भाषामा व्याकरणिक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य मा के कस्ता भिन्नता रहेको छ पहिचान गरी वर्णन विश्लेषण गरिएको पाइन्छ ।

मादेन (२०७४) 'लिम्बूभाषी विद्यार्थीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' नामक शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ उक्त शोधपत्रमा लिम्बूमातृभाषी विद्यार्थीले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण गरिएको पाइन्छ । त्यस्तै त्रुटि हुनका कारण पहिचान गरी निराकरणका उपाय पत्ता लगाई सुझावहरू दिइएको छ । यो शोधपत्र लिम्बूभाषी विद्यार्थीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको वर्णन विश्लेषण र अध्ययनमा आधारित रहेको छ ।

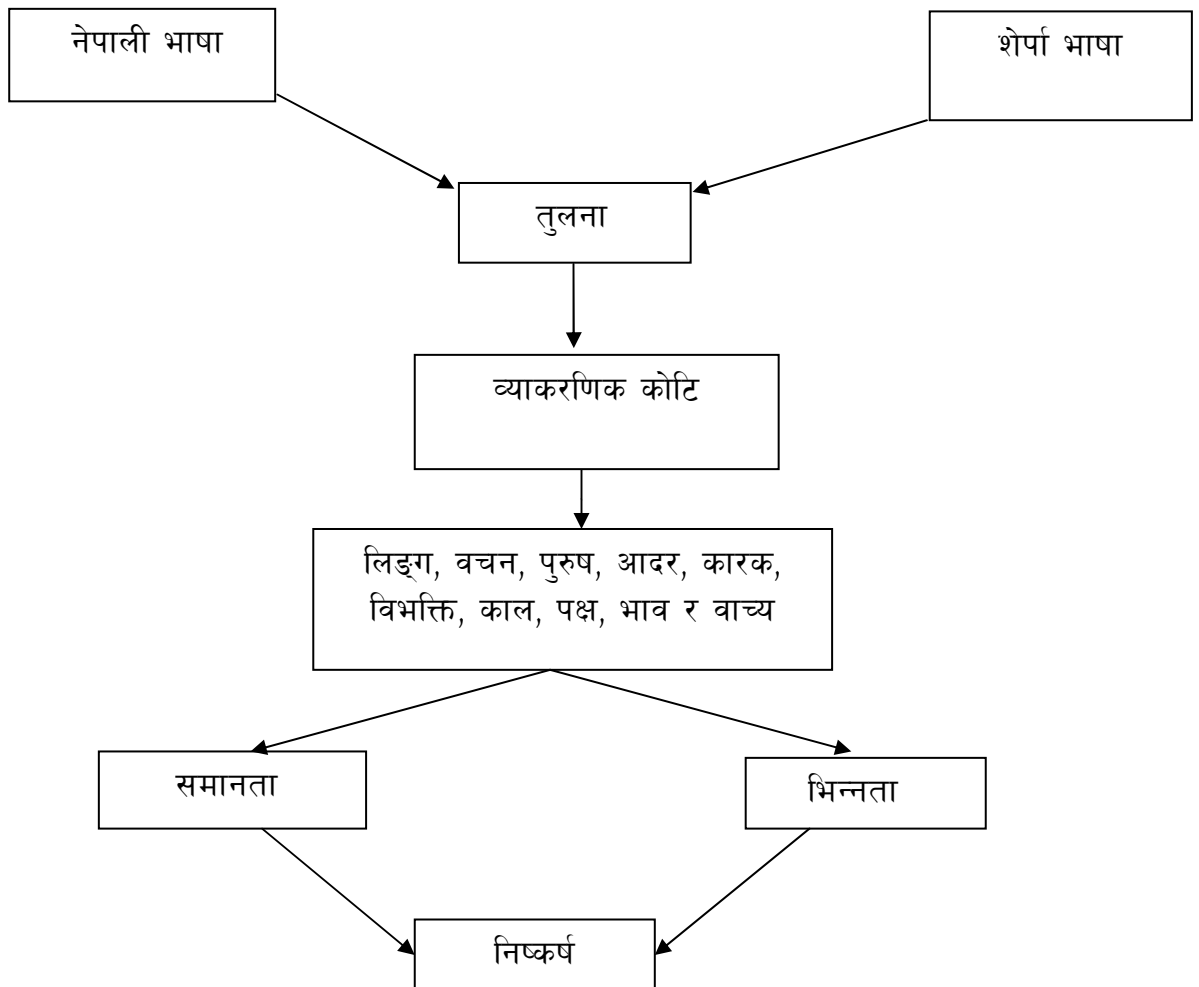
२.३ पुनरवलोकनको उपादेयता

प्रस्तुत पूर्व साहित्यहरूको पुनरवलोकनले यस शोधकार्यका लागि आवश्यक तथ्य र ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र विविध आवश्यकीय शोधसामग्री खोज्ने कार्यका लागि ठूलो सहयोग पुऱ्याएको छ । यसका साथै पूर्व साहित्यको पूर्वनरावलोकन सैद्धान्तिक र व्यवहारिक पक्षहरू खोज्न मुख्य भूमिका खेलेको छ । यस शोधकार्यका लागि पूर्व गरिएको शेर्पा भाषाको अन्य पक्षहरूको खोजी अनुसन्धान गरिएको भएता पनि शेर्पा भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको

अध्ययन गरेको पाइँदैन । शेर्पा र नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूबीच समानता र असमानताहरूको खोजी गरिएको देखिँदैन तसर्थ प्रस्तुत शीर्षकमा शोधकार्य गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

२.४ सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक ढाँचा

प्रस्तुत शोधकार्य निम्न ढाँचामा अध्ययन गरी पूर्णता दिइएको छ :

उपर्युक्त कार्यलाई पूरा गर्न शेर्पा भाषाको पृष्ठभूमि र भाषिक विशेषतालाई नेपाली भाषासँग तुलना गरिएको छ। तुलना गर्दा व्यवहारिक पक्षहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ। व्यवहारिक पक्षको अध्ययन पश्चात व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ। अध्ययन गर्दा शेर्पा भाषाविद् विशेषहरूको परामर्श र सहयोग लिइएको छ। सामग्रीको रूपमा साहित्यका सम्बन्धित पाठ्यपुस्तक, पत्रपत्रिका, इन्टरनेट, बुलेटिन, तथ्याङ्क आदिको सहयोग लिइएको छ। प्राप्त आवश्यकीय सामग्रीलाई सैद्धान्तिक पक्षसँग जोडेर विभिन्न सूचनाहरू निकालिएको छ। सो सूचनाहरूलाई तथ्याङ्कीय विधिबाट विश्लेषण संश्लेषण गरिएको छ। विश्लेषणा पश्चात सम्बन्धित पक्षलाई सुझावको रूपमा पेस गरिएको छ।

परिच्छेद तीन : अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको ढाँचा र विधि

यस शोधकार्य आफैँमा जटिल खोजमूलक कार्य हो । यस कार्यलाई पूर्णता प्रदान गर्नका लागि विभिन्न विधिहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । सोबाट सही निष्कर्ष निकाल्न सकियोस् । अनुसन्धान व्यवस्थित सँगसँगै औपचारिक रूपमा गरिने खोजकार्य भएकाले अनुसन्धान कार्य विधिको आधिकारिक विवरण सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण विधि रहेको हुन्छ । कुनै पनि अनुसन्धान अध्ययन गर्दा सुरुदेखि अन्त्यसम्म अपनाइने विधिहरूलाई पूर्वयोजनाको रूपमा व्यवस्थित गरिनुपर्दछ । तब मात्र यस अनुसन्धान कार्ययोजनामा कुनै किसिमको बाधा व्यवधान आउँदैन । भाषामा व्यतिरेकी अध्ययनबाट दुई वा दुईभन्दा बढी भाषाको संरचनाबीच तुलना गरी लक्ष्य भाषाको सिकाइमा आउने कठिनाइको अनुमान गरिने हुँदा प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्न तुलनात्मक तथा सैद्धान्तिक ढाँचाको अवलम्बन गरिएको छ । शोधकार्यमा वर्णनात्मक, विवरणात्मक, विश्लेषणात्मक तथा क्षेत्रीय विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

३.२ जनसङ्ख्या, नमुना छनोट र नमुना रणनीति

प्रस्तुत शोधकार्यमा शेर्पा भाषी वक्ताहरूले बोल्ने भाषालाई मुख्य रूप मानी छनोट गरिएको छ । अध्ययनको प्रयोजन, समयको लगानी आदि कारण सम्पूर्ण जनसङ्ख्याको अध्ययन गर्न नसकिने भएकाले अध्ययनको सीमाङ्कन क्षेत्र ताप्लेजुङ जिल्लाको आठराई त्रिवेणी गाउँपालिकाका शेर्पा भाषी वक्ताहरूलाई प्रतिनिधि तथा छनोटको रूपमा चयन गरिएको छ । उनीहरूसँग विभिन्न प्रक्रियाबाट नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूका बारेमा यसै सन्दर्भभित्र रहेर अन्तर्वार्ता तथा छलफल गरिएको छ । यसलाई सुव्यवस्थित विधिको प्रयोग गरी नमुना छनोट गरिएको छ ।

३.३ अध्ययनको क्षेत्र

प्रस्तुत शोधकार्य ताप्लेजुङ जिल्लाको आठराई त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने शेर्पा भाषी वक्ताहरूले बोल्ने शेर्पा भाषाको चर्चा गरिएको छ । त्यसैगरी यस शोधकार्यलाई पूर्णरूप दिलाउनका लागि उक्त क्षेत्रमा बसोबास गर्ने स्थानीय बासिन्दाले बोल्ने शेर्पा भाषा र नेपाली भाषामा भएको व्याकरणिक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर,

कारक, विभक्ति, काल, पक्ष, भाव र वाच्य जस्ता पक्षहरूमा केन्द्रित भई गहन तथा विस्तृत रूपमा अध्ययन गरिएको छ ।

३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन र तरिका

प्रस्तुत शोधकार्यको तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि प्राथमिक तथा द्वितीय सामग्री सङ्कलनको विधिको धेरैभन्दा धेरै प्रयोग गरिएको छ ।

(क) प्राथमिक स्रोत

प्राथमिक स्रोत भनेको शोधकर्ताले शोधक्षेत्रसँग लक्षित जनसङ्ख्या, उत्तरदाता, संस्था वा सोभै प्राप्त हुने मौखिक जानकारी सूचना वा तथ्य प्रमाण, स्थल आदि हो । यसमा शेर्पा भाषी वक्तासँग छलफल, अन्तर्वार्ताका आधारबाट सामग्री जुटाइएको छ । प्राथमिक स्रोतका रूपमा ताप्लेजुङ जिल्लाको आठराई त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने स्थानीय बुद्धिजीवी शेर्पा भाषी वक्ता, भाषाविद्हरूसँग प्रश्नोत्तर, छलफल, अन्तरवार्ता आदि साधनहरूको प्रयोग गरिएको छ ।

(ख) द्वितीय स्रोत

शोध समस्या समाधान गर्न सहयोग पुऱ्याउने पूर्व प्रकाशित शोधग्रन्थ सन्दर्भ पुस्तक, पत्रत्रिका, लेख, रचना, टिप्पणी, विवरण, समिक्षा, टेलिफोन, इन्टरनेट आदिबाट प्राप्त गर्ने सूचना तथा प्रमाण नै द्वितीय स्रोत हो । द्वितीय स्रोत सामग्रीको रूपमा सङ्कलित सामग्रीहरूको विश्लेषणका लागि लिखित सामग्रीहरू शेर्पा भाषाको विविध साहित्यिक कृतिहरू बुलेटिन पत्रपत्रिकाहरू, भाषाविशेषज्ञ, विद्वान, भाषाविद् आदिसँग आदि सहयोग गरिएको छ ।

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया

शोधकार्यका लागि तथ्याङ्क सङ्कलन गर्दा सम्बन्धित क्षेत्रमा स्वयम गएर तोकिएको स्रोत साधनहरूको शिष्ट र सभ्य तरिकाले प्रयोग गरिएको छ । सम्बन्धित पक्षहरूसँग पूर्व अनुमति लिएर उनीहरूको सांस्कृतिक, सामाजिक तथा मौलिक पहिचानमा आँच नपुग्ने गरी नम्र, शिष्ट र सभ्य भाषाशैली एवम् सूचकहरूको प्रयोगमा विशेष रूपले ध्यान दिइएको छ । प्राप्त भएका सूचना तथा तथ्याङ्कहरूको विश्वसनीयताका लागि दोहोऱ्याई तेऱ्याई विज्ञहरूसँग परामर्श र सल्लाह गरिएको छ ।

३.६ तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण प्रक्रिया

विभिन्न खोज अनुसन्धानबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई तोकिएको उद्देश्य प्राप्तिका निम्ति वर्णनात्मक विश्लेषणात्मक र तुलनात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रस्तुत शोधको उद्देश्यलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि विभिन्न किसिमका सामग्रीहरू सङ्कलन गरी त्यसबाट बृहत् रूपमा चर्चा परिचर्चा गरिएको छ । तथ्याङ्कहरूलाई तालिकीकरण गरेर व्याख्या, विश्लेषण गरी निष्कर्ष निचोड निकालिएको छ ।

परिच्छेद चार : नतिजाको व्याख्या एवम् विश्लेषण

४.१ लिङ्ग व्यवस्था

नेपालीमा नाम, केही सर्वनाम, विश्लेषण र धातुमा मानवीय-मानवेतर र अस्त्रीलिङ्ग तथा स्त्रीलिङ्ग जस्ता भेदमा बाँडिएको देखिन्छ। व्युत्पादनिक र रूपायनिक दुई किसिमको देखिन्छ। नेपालीमा नाम, सर्वनाम एवम् विशेषणसँग सम्बन्धित लिङ्ग विधान व्युत्पादनिक देखिन्छ किनभने यी शब्दमा लिङ्गबोधक सर्ग जोडिसकेपछि पनि रूपायनका लागि आधारको निर्माण भएको देखिन्छ तर धातुमा चाहिँ यो रूपायनिक कोटिका रूपमा देखापरेको छ।

नेपालीमा व्युत्पादनिक लिङ्ग मानवीय र मानवेतर तथा स्त्री र अस्त्रीका रूपमा नामिकमा देखापरेको छ, जस्तै :

मानवीय

मानवेतर

को, जो

के, जे

यहाँ ओ र ए ले क्रमशः मानवीय र मानवेतर लिङ्गलाई सङ्केत गरेका छन्। जस्तै:

तालिका नं. १ : लिङ्ग विधान

अस्त्रीलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
छात्र	छात्रा
भान्जा	भान्जी
केटो	केटी
बच्चा	बच्ची
नति	नातिनी
लिम्बू	लिम्बूनी
थापा	थपिनी
भोटे	भेटेनी
देवर	देवरानी

यहाँका /आ/, /इ/, /नि/, /इनि /, /एनि/, /आनि/ जस्ता व्युत्पादनिक लिङ्गसँग सम्बन्धित सर्ग हुन्। नेपालीमा क्रियामा मात्र वाक्यात्मक दृष्टिले लिङ्ग निर्धारित हुने भएकाले क्रियापदको निष्ठ लिङ्गलाई रूपायनिक कोटि मानिएको छ। नामिकसँग

क्रियापदको सङ्गति मिलाउने सन्दर्भमा क्रियामा लिङ्गको उपस्थिति रहने गर्दछ । क्रियामा स्त्री एवम् अस्त्रीलिङ्गका रूपमा देखिन्छ, जस्तै,

तालिका नं. २ : अस्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग

अस्त्रीलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
बस्छ	बस्छे
पढ्छ	पढ्छिन्
नाच्छ	नाच्छिन्
गाउँछ	गाउँछे
बोल्छ	बोल्छे
लेख्छ	लेख्छे

यँहा /ए/ र /इ/ ले स्त्रीलिङ्गीको सङ्केत गरेका छन् । माथिका रूपसरणिमा /अ/ ले अस्त्रीलिङ्ग तथा /ए/ र /इ/ ले स्त्रीलिङ्गलाई सङ्केत गरेका छन् ।

४.१.१ नेपाली भाषाको लिङ्ग व्यवस्था

नेपाली भाषाको लिङ्ग व्यवस्था नाम, विशेषण र क्रिया, जस्तै :

तालिका नं. ३ : नामका आधारमा

अस्त्रीलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
केटा	केटी
राम	सीता
दाजु	भाउजु
श्याम	श्वेता
धनबहादुर	धनकुमारी

तालिका नं. ४ : विशेषणका आधारमा

अस्त्रीलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
कालो	काली
गोरो	गोरी
मोटो	मोटी

पातलो	पातली
सेतो	सेती
अग्लो	अग्ली
होचो	होची

तालिका नं. ५ : क्रियाका आधारमा

अस्त्रीलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
बस्छ	बस्छे
पढ्छ	पढ्छिन्
नाच्छ	नाच्छिन्
गाउछ	गाउँछे
बोल्छ	बोल्छे
लेख्छ	लेख्छे

४.१.२ नेपाली र शेर्पा भाषामा लिङ्ग व्यवस्थामा पाइने समानता र भिन्नता

नेपाली भाषामा लिङ्गानुसार नाम,विशेषण र क्रिया अस्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग छुट्याउन सकिने व्यवस्था रहेको छ भने शेर्पा भाषामा नामका आधारमा अस्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग भए पनि विशेषण र क्रियाको आधारमा पाइँदैन ।

तालिका नं. ६ : नेपाली र शेर्पा भाषाका केही वाक्यहरूको तुलना

नेपाली	शेर्पा
छोरा आयो ।	पुज्यूड लेसुड ।
छोरी आई ।	पुम लेसुड ।
भाइ आयो ।	नु लेसुड ।
डोल्मा घर गई ।	डोल्मा खड्बा गाल्सुड/गाल ।
फूर्वा स्कूल गयो ।	फूर्वा लप्टला गाल्सुड/गाल ।
राम आयो ।	राम लेसुड ।

४.१.३ निष्कर्ष

यसरी यी माथिका वाक्यहरूलाई अध्ययन गर्दा नेपालीभाषामा जस्तो शेर्पा भाषाका क्रियामा लिङ्ग भेद पाइँदैन पुज्यूड लेसुड, पुम लेसुड, डोल्मा खड्बागाल्सुड/गाल, फूर्वा

लप्टला गाल्सुड/गाल आदि वाक्यमा पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्गका नाम सँग आउने क्रियामा लिङ्गभेद देखिएको छैन । नेपालीभाषामा भने लिङ्ग भेद पाइन्छ ।

४.१.४ नेपाली र शेर्पा भाषाका नाम, विशेषण र क्रियाका आधारमा लिङ्ग व्यवस्था

नेपालीभाषा र शेर्पा भाषामा नामको पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग जनाउँदा प्रयोग गरिने रूपहरू निम्नानुसार पाइन्छन् :

तालिका नं. ७ : नामका आधारमा लिङ्गमा परिवर्तन

नेपाली		शेर्पा	
पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
छोरा	छोरी	पुज्यूड	पुम
भाई	वहिनी	नुव	नुम
मित	मितिनी	टबु	टमुम
सासुरा	सासु	मेम्	यीवी
काका	काकी	आऊ	उरु
आमा	पापा	पापा	मामा
श्रीमान	श्रीमति	ख्योव	पेरमी
गोरु	गाई	लाड	छ्युडमा
दाजु	भाउजु	च्योच्यो	छाम
मामा	माइजु	आज्याड	इनि

तालिका नं. ८ : विशेषणका आधारमा लिङ्गमा परिवर्तन

नेपाली		शेर्पा	
पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
ठूलो	ठूली	बोमू	बोमू
गोरो	गोरी	कर्मू	कर्मू
अग्लो	अग्ली	थेन्बू	थेन्बू
बुढो	बुढी	गाबा	गाबाम्
कालो	काली	नाक्पू	नाक्पू
माटो	मोटी	ग्यामू	ग्यामू

तालिका नं. ९ : क्रियापदका आधारमा लिङ्गमा परिवर्तन

नेपाली		शेर्पा	
पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
जान्छे	जान्छे	डिउ	डिउ
लेख्छे	लेखी	टिसुड	टिसुड
आउला	आउली	गिउ	गिउ
खान्छे	खान्छे	सेउ	सेउ
गयो	गई	गाल/गाल्सुड	गाल/गाल्सुड
नाच्यो	नाँची	छ्याम्सुड	छ्याम्सुड
लेख्छे	लेख्छे	टिगु	टिगु
बोल्थो	बाली	बादक्या	बादक्या
हाँस्यो	हाँसी	गटाक्या	गटाक्या
रोयो	रोइ	डुसुड	डुसुड

तालिका नं. १० : नेपालीभाषा र शेर्पा भाषामा प्रत्यय जोडेर लिङ्ग परिवर्तन

नेपाली		शेर्पा	
पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
काले	कालेनी	नाक्पु	नाक्पुम्
गोरे	गोरेनी	कार्मू	कार्मूम्
पहेलो	पहेलेनी	सेर्वु	सेर्वुम्
सेतो	सेतेनी	कार्मु	कार्मुम्
रातो	रातेनी	मार्मु	मार्मुम्
राम	रामेनी	राम	रामेम्
श्यामे	श्यामेनी	शयोमे	श्यामेम्
पासाड	पासाडनी	पासाड	पासाडम्
शेर्पा	शेर्पेनी	शयर्वा	शयर्वाम्
लिम्बू	लिम्बूनी	चोड	चोडमुम्
तामाड	तामाडनी	एस्याड	एस्याडमुम्

४.१.५ नेपाली र शेर्पा भाषामा लिङ्ग व्यवस्थामा पाइने समानता र भिन्नता

नेपाली भाषाको लिङ्ग व्यवस्थाअनुसार वाक्यमा नाम, विशेषण र क्रियाको सम्बन्ध रहेको हुन्छ। शेर्पा भाषामा लिङ्गका आधारमा नामलाई मात्र छुट्याउन सकिने व्यवस्था रहेको देखिन्छ भने विशेषण र क्रियाका बिच सम्बन्ध देखिँदैन।

४.१.६ निष्कर्ष

नेपाली भाषामा लिङ्ग व्यवस्था नाम, विशेषण र क्रियापद तीन आधारमा रहेको छ भने शेर्पा भाषामा नामका आधारमा मात्र लिङ्ग व्यवस्था रहेको देखिन्छ।

४.२ नेपाली भाषामा वचन

नाम तथा क्रियाको सङ्ख्यासँगै सम्बन्धित व्याकरणिक कोटिलाई वचन भनिन्छ। वचन भाषाअनुसार फरक-फरक किसिमले अभिव्यक्त भएको देखिन्छ। कतिपय भाषामा एकवचन, द्विवचन र बहुवचन रहेको छ भने कतिपय भाषामा एकवचन र बहुवचनको व्यवस्था रहेको देखिन्छ यसरी भाषापिच्छे बेग्लाबेग्लै वचन व्यवस्था देखिन्छ। नेपाली भाषा एकवचन र बहुवचनका रूपमा अभिव्यक्त भएको छ (न्यौपाने, २०६९ :९९)। नेपाली भाषामा वचनका भेद नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया र धातुमा प्रयुक्त भएको देखिन्छ।

तालिका नं. ११ : नेपाली भाषामा वचन

एकवचन	बहुवचन
मान्छे	मान्छेहरू
तिमी	तिमीहरू
फटाहा	फटाहाहरू
बस्छे	बस्छन्
गर्छ	गर्छन्
जान्छ	जान्छन्
बस्यो	बसे
पढ्यो	पढे
गयो	गरे
बस्छस्	बस्छौ
हास	हास्छौ
खान्छेस्	खान्छौ
लेखिस्	लेख्छौ

४.२.१ शेर्पा भाषामा वचन

शेर्पा भाषामा एकवचन र बहुवचन गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ ।

तालिका नं. १२ : नामका आधारमा वचन

नेपाली		शेर्पा	
एकवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
छोरा	छोराहरू	पुज्युङ	पुज्युङतिबा
भाइ	भाइहरू	नुव	नुवतिबा
दाजु	दाजुहरू	च्योच्यु	च्योच्युतिबा
घर	घरहरू	खाड्बा	खाड्बातिबा
कलम	कलमहरू	शाज्यूक	शाज्यूकतिबा
भाँडा	भाँडाहरू	तासाल	तासालतिबा
कम्प्युटर	कम्प्युटरहरू	लोकलेत्	लोकलेत्तिबा
मान्छे	मान्छेहरू	मि	मितिबा

यहाँ शेर्पा भाषामा 'तिबा' जोडिएर आउने शब्दले बहुवचन बुझाउँछ ।

तालिका नं. १३ : सर्वनामका आधारमा

नेपाली		शेर्पा	
एकवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
त्यो	ती	ती	तीबा
म	हामी	ङ	ङिरङ
तँ	तिमीहरू	ख्योङ	खिराङ
यी	यिनीहरू	दि	दिबा
तपाईं	तपाईंहरू	ख्योङ	खिबा

यहाँ शेर्पा भाषाको बहुवचनमा प्रयोग भएका तिबा, खिबा, दिबा, ङिरङ, खीराङले दुईभन्दा धेरैलाई बुझाउँछ ।

तालिका नं. १४ : विशेषणका आधारमा वचन

नेपाली		शेर्पा	
एकवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
गोरो	गोरा	कर्मू	कर्मूतिबा
राम्रो	राम्रा	लेमू	लेमूतिबा
अग्लो	अग्ला	थेन्बु	थेन्बुतिबा
लाटो	लाटा	कुबा	कुबातिबा
रातो	राता	मर्मू	मर्मूतिबा

शेर्पा भाषिकामा विशेषणको आधारमा वचन परिवर्तन हुँदा 'तिबा' बहुवचनमा जोडिन्छ ।

तालिका नं. १५ : क्रियापदका आधारमा वचन

नेपाली		शेर्पा	
एकवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
पढ्छ	पढ्छन्	पढेकिउ	पढेकिउ
थियो	थियौं	हत्थ्यो	हत्थ्यो
बस्छु	बस्छौं	देक्यु	देक्यु
लेख्छु	लेख्छौं	टिक्नु	टिक्नु
खान्छु	खान्छौं	सेउ	सेउ
डुल्छु	डुल्छौं	युक्नु	युक्नु

नेपाली भाषामा वचन एकवचन र बहुवचन गरी दुई भागमा विभाजित छन् । नाम, विशेषण र क्रियाका आधारमा सम्बन्धित रहेका छन् । शेर्पा भाषामा एकवचन र बहुवचन रहेका छन् । शेर्पा भाषामा नाम र विशेषणका आधारमा मात्र देखिन्छ ।

४.३ नेपाली भाषामा पुरुष

भषिक प्रयोगमा सहभागिताका विभिन्न स्थिति व्यक्त गर्ने व्याकरणिक कोटिलाई पुरुष भनिन्छ । वक्ता, श्रोता र वक्ता श्रोताभन्दा भिन्न व्यक्ति वा विषयसँग सम्बन्धित हुने आधारमा प्रथम द्वितीय र तृतीय गरी तीन किसिमको हुन्छ । यो कोटि सर्वनाम र धातुमा अभिव्यक्त भएको देखिन्छ (न्यौपाने, २०६९ : १००) । पुरुषले व्यक्तिलाई बुझाउँछ । पुरुष सर्वनाम र क्रियासँग सम्बद्ध कोटि हो । क्रियाको आधारमा कर्ता र क्रियाको बिचमा सम्बन्ध स्थापित गरी कर्ताको भेद देखाउने पदलाई पुरुष भनिन्छ । शेर्पा भाषामा प्रथम द्वितीय र तृतीय गरी जम्मा तीन किसिमका पुरुष रहेका छन् ।

४.३.१ प्रथम पुरुषका आधारमा

नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको प्रथम पुरुषका आधारमा यसप्रकार रहेको छ ।

तालिका नं. १६ : नेपाली भाषामा प्रथम पुरुष

एकवचन	बहुवचन
म जान्छु ।	हामी जान्छौं ।
म खान्छु ।	हामी खान्छौं ।
म विद्यालय जान्छु ।	हामी विद्यालय जान्छौं ।
म काम गर्छु ।	हामी काम गर्छौं ।

तालिका नं. १७ : शेर्पा भाषामा प्रथम पुरुष

एकवचन	बहुवचन
ड डिउ ।	डिराड डिउ ।
ड सेन सेउ ।	डिराड सेन सेउ ।
ड लप्टला डिउ ।	डिराड लप्टला डिउ ।
ड युक किउ ।	डिराड यक किउ

४.३.२ द्वितीय पुरुषका आधारमा

नेपाली र शेर्पा भाषामा द्वितीय पुरुषलाई निम्नानुसार उदाहरणद्वारा देखाइएको छ ।

तालिका नं. १८ : नेपाली भाषामा द्वितीय पुरुष

एकवचन	बहुवचन
तँ कहाँ जान्छस ?	तिमीहरू कहाँ जान्छौ ?
तिमी कहाँ जान्छौ ?	तिमीहरू कहाँ जान्छौ ?
तपाईँ कहाँ जानुहुन्छ ?	तपाईँहरू कहाँ जानुहुन्छ ?
तँ कहाँ बस्छस् ?	तिमीहरू कहाँ बस्छौ ?
तपाईँ कहाँ बस्नुहुन्छ ?	तपाईँहरू कहाँ बस्नुहुन्छ ?

तालिका नं. १९ : शेर्पा भाषामा द्वितीय पुरुष

एकवचन	बहुवचन
ख्योरोड/ख्योड केनी डि ?	खिराड/खिबा केनी डि ?
ख्योरोड/ख्योड केनी डि ?	खिराड/खिबा केनी डि ?
ख्योरोड/ख्योड केनी डि ?	खिराड/खिबा केनी डि ?
ख्योरोड/ख्योड केनी देकी ?	खिराड/खिबा केनी देकी ?
ख्योरोड/ख्योड केनी देकी ?	खिराड/खिबा केनी देकी ?

४.३.३ तृतीय पुरुषका आधारमा

नेपाली र शेर्पा भाषामा तृतीय पुरुषलाई निम्नानुसार उदाहरण द्वारा देखाइएको छ :

तालिका नं. २० : नेपाली भाषामा तृतीय पुरुष

एकवचन	बहुवचन
ऊ कहिले आयो ?	उनीहरू कहिले आए ?
त्यो कहिले आयो ?	उनीहरू कहिले आए ?
त्यो के गर्छ	तिनीहरू के गर्छन् ?
ऊ कहिले गयो ?	उनीहरू कहिले गए ?
त्यो के भन्छ ?	तिनीहरू के भन्छन् ?

तालिका नं. २१ : शेर्पा भाषामा तृतीय पुरुष

एकवचन	बहुवचन
ती नाम् लेसुड ?	तिबा नाम् लेसुड?
ती नाम् लेसुड?	तिबा नाम् लेसुड ?
ती खड कि ?	तिबा खड कि ?
ती नाम् गाल ?	तिबा नाम् गाल ?
ती खड सि ?	तिबिकी खड सि ?

४.३.४ निष्कर्ष

नेपाली र शेर्पा भाषा दुवै भाषामा प्रथम, द्वितीय र तृतीय पुरुषको व्यवस्था रहेको देखिन्छ। नेपाली भाषामा पुरुष कर्ताअनुसार क्रियाको सम्बन्ध पनि फरक फरक पाइन्छ भने शेर्पा भाषामा कर्ताअनुसार क्रियाको व्यवस्था पाइँदैन क्रिया सबैमा एउटै पाइन्छ।

४.४ नेपाली भाषामा आदर

व्यक्तिको मान प्रतिष्ठालाई सङ्केत गर्ने व्याकरणिक कोटिलाई आदर भनिन्छ। प्रत्येक भाषाको प्रकृतिअनुसार आदरका तहमा भिन्नता हुन सक्छ। नेपालीमा सामान्य, मध्यम, उच्च र अति उच्च गरी चार तहको आदरको व्यवस्था रहेको पाइन्छ। शेर्पा भाषामा आदरका कुनै तह हुँदैन सबै आदर तँ, तिमी, तपाईं, हजुरलाई (ख्योड) शब्दबाट सम्बोधन गरिन्छ।

४.४.१ नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाका आदर

नेपाली र शेर्पा भाषामा आदरलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

(क) निम्न आदर

तालिका नं. २२ : नेपाली र शेर्पा भाषामा निम्न आदर

नेपाली	शेर्पा
तँ घर बस्छस्।	ख्योड खडबा देक्यु।
ऊ घर गयो।	ती खडबा गाल/गाल्सुड।
तँ भात खान्छस्।	ख्योड सेन सेना।
तँ विद्यालय जान्छस्।	ख्योड लप्टला डिना।
तँ खाजा खान्छस्।	ख्योड जारा सेना।
ऊ यता आयो।	ती देबा लेसुड

(ख) सामान्य आदर

तालिका नं. २३ : नेपाली र शेर्पा भाषामा सामान्य आदर

नेपाली	शेर्पा
तिमी विद्यालय जाऊ।	ख्योड/ख्योरोड लप्टला ग्युक।
तिमी घर जाऊ।	ख्योड/ख्योरोड खडबा ग्युक।
उनी घर गईन्।	ख्योड खडबा गाल/गाल्सुड
उनी खेल गईन्।	ख्योड चे गाल/गाल्सुड।
तिमी लेख्न जाऊ।	ख्योड टिगु ग्युक।
तिमी धेरै नहासँ।	ख्योड बाडी गटामाकी।

(ग) उच्च आदर

आफूभन्दा ठूला तथा मान्नु पर्ने र सम्मान गर्नुपर्ने व्यक्तिलाई बुझाउँदा यसको प्रयोग हुन्छ ।

तालिका नं. २४ : नेपाली र शेर्पा भाषामा उच्च आदर

नेपाली भाषामा	शेर्पा भाषामा
बुबा बजारबाट आउनुभयो ।	पापा बजारनेमा लेसुड ।
आमा कामबाट आउनुभयो ।	मामा यकनेमा लेसुड ।
आमाले खाना पकाउनुभयो ।	मामाकी समा चोसुड ।
तपाईं यहाँ आउनुहोस् ।	ख्योड देवा स्यक ।
तपाईं खेल खेल्नुहोस् ।	ख्योड चिमी चे ।
दाजु विदेशबाट आउनुभयो ।	च्योच्यु फिलुडवानेमा लेसुड ।
फुपूले कलम किनिदिनुभयो ।	इनिकी शाज्यूक ड्योविन्सुड ।
मामाले कम्प्युटर किनिदिनुभयो ।	अज्याडकी लोकलेत् ड्योविन्सुड ।
मेरो काका सेना हुनुहुन्छ ।	डे आऊ मक्की वए ।

(घ) अति उच्च आदर

यसको प्रयोग खास गरी राजपरिवारका सदस्यहरू र अतिमान्य व्यक्तिहरूका लागि गरिन्छ ।

तालिका नं. २५ : नेपाली र शेर्पा भाषामा अति उच्च आदर

नेपाली	शेर्पा
तपाईं सन्धै होइसिन्छ ?	ख्योड सन्चराडवए ।
दाजु सुतिबक्सिन्छ ?	च्योच्यु ड्यालयु ?
फुपू कता गइबक्सिन्छ ?	इनि कनी गाल ?
ज्वाई आइबक्सिनुभयो ?	मक्पा लेसुड ?
सासुले गालीगरिबक्सिनुभयो ।	यीवीकी होरक्यासुड ।
हजुरआमा बिरामी होइबक्सिन्छ ।	गगा आमोक्ष्यो वए ।
मामाले खाना खाइबक्सिनुभयो?	अज्याडकी समा सोसुड ?
भाउजूले खाजा खाइबक्सिनुभयो ?	छामकी जारा सोसुड ?

४.४.२ निष्कर्ष

नेपाली भाषामा निम्न आदर, सामान्य आधार, उच्च आदर र अति उच्च आदर गरी चार किसिमका छन्। शेर्पा भाषामा आदर देखिँदैन। नेपाली र शेर्पा भाषाका आदरका आधारमा केही समानता छैन।

४.५ काल

क्रियाको समयसँग सम्बन्धित रूपायनिक कोटिलाई काल भनिन्छ। नेपालीमा यो क्रिया वा धातुमा अभिव्यक्त हुन्छ (न्यौपाने, २०६९ : १०१)। नेपालीभाषामा काललाई वर्तमानकाल, भूतकाल र भविष्यत्काल गरी तीन भागमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ।

शेर्पा भाषामा काल दुईवटा मात्र रहेका छन्। भूत र अभूतकाल (वर्तमान/भविष्यत्) रहेको देखिन्छ (शेर्पा, २०१० : २१)।

४.५.१ नेपाली र शेर्पा भाषामा वर्तमान काल

अहिले भइरहेको समयलाई वर्तमान काल भनिन्छ। यसले कुनै पनि काम सुरु भएको भइरहेको र भइनसकेको समयलाई जनाउँछ। नेपाली भाषामा वर्तमान कालको वाक्य बनाउँदा क्रियापदको मूल धातुमा छ, छे, छु, छौ, छिन्, छस् आदि जोडिएर बन्दछ।

तालिका नं. २६ : नेपाली र शेर्पा भाषामा वर्तमान काल

नेपाली	शेर्पा
विशाल टि भी हेर्छ।	विशाल टि भी ल्हेउ।
मुसान बाँसुरी बजाउछ।	मुसान लुबु फिउ।
म टि. भी. हेर्छु।	ड टि भी ल्हेउ।
म काम गर्छु।	ड यक किउ।
कविता भाइलाई गाली गर्छ।	कविता नुवला होंकिउ।
रुविना चिठी लेख्छ।	रुविना चिठी टिगु।
म चिठी लेख्छु।	ड चिठी टिगु।
डोल्मा भात पकाउँछ।	डोल्मा सेन च्योक्।
पेम्बा सुन्तला खान्छ।	पेम्बा छलुम सेउ।
पाल्मु घरमा बस्छ।	पाल्मु खडबाला देक्यु।

शेर्पा भाषाका वर्तमानकालमा ल्हे, फि, कि, टि, देक् आदि धातुमा 'उ' प्रत्यय जोडेर भविष्यत् /वर्तमानकालका क्रियापदहरू बन्दछन् ।

४.५.२ नेपाली र शेर्पा भाषा भविष्यत् काल

वर्तमान समयभन्दा पछि आउने वा आगामी दिनमा आउने घटना वा कार्यव्यापारलाई समयभन्दा पछि हुने कुराको निर्देश गर्ने क्रियापदलाई भविष्यत् काल भनिन्छ । यसले पछि आउने काम वा अवस्थालाई जनाउँछ । भविष्यत् कालिन क्रियापदको मूल धातुमा ने + छ, छु, छे, छौ, छन्, छस्, छिन्, छस् आदि प्रत्यय जोडेपछि बन्दछ, जस्तै :

म भोलिबाट पढ्नेछु ।

हामी बजार जानेछौं ।

म चिठी लेख्नेछु ।

पासाङ विद्यालय जानेछ ।

उहाँहरू बस्नुहुनेछ ।

तिनीहरूले गीत गाउँनेछ ।

तँ प्रथम हुनेछस् ।

सीता गृहकार्य गर्नेछिन् ।

४.५.३ भूतकाल

कुनै पनि वर्तमान समयका कुराहरू पूरा भएका वा कुनै घटना वा कार्यव्यापार कथन समयभन्दा अगाडिनै भइसकेको छ, भन्ने कुराको निर्देश गर्ने क्रियालाई भूतकाल भनिन्छ । नेपाली भाषामा भूतकालको वाक्यमा क्रियापदको मूल धातुमा ए, इस, यो, यौ, यौं, ई, इन आदि प्रत्ययहरू जोडेर बन्दछ । भूतकालले वितिसकेको कुरालाई जनाउँछ (अधिकारी, २०५५) । यसबाट वक्ताले बोलेको कालमा घटित भइसकेको बुझिन्छ । काम सिद्ध भइसकेको काल जनाउने हुँदा भूतकाललाई सिद्धकाल पनि भन्न सकिन्छ ।

शेर्पा भाषामा नेपाली भाषामा जस्तै: वर्तमान समयका कुराहरू पूरा भएका वा कुनै घटना वा कार्यव्यापार कथन समयभन्दा अगाडिनै भइसकेको छ, भन्ने कुराको निर्देश गर्ने क्रियालाई भूतकाल भनिन्छ । शेर्पा भाषामा उड, इन आदि प्रत्यय जोडेर बन्दछ ।

तालिका नं. २७ : नेपाली र शेर्पा भाषामा भूतकाल

नेपाली भाषा	शेर्पा भाषा
पेमाले मुरली बजायो ।	पेमाकी लुमु फुसुड ।
दोर्चीले पैसा दियो ।	दोर्चीले डेबा बिनसुड ।
छेकी विदेश गयो ।	छेकी फि लुडबा गाल्सुड ।
साथीले घडी दियो ।	दाल्जाकी क्षुछे विन्सुड ।
हामी बजार गर्यौं ।	डीराड बजार गालिन ।
हामीले खाना खायौं ।	डीरेकी समा सोविन
हामीले काम गर्यौं ।	डीरेकी यक क्याविन ।
मैले चिठी लेखे ।	डेकी चिठी टिविन ।
हामीले खाजा खायौं ।	डीरेकी जारा सोविन ।
मैले लुगा किने ।	डेकी मज्या ड्योविन ।

४.५.४ निष्कर्ष

नेपाली भाषामा काललाई तीन भागमा बाँडिएको छ । कालले विविध समयको सङ्के गर्ने गर्दछ । कालले भइरहेको बितिसकेको हुन बाँकी रहेको कुरालाई सङ्केत गरेको छ ।

शेर्पा भाषामा भने काल दुई किसिमका मात्र रहेको पाइन्छ भइरहेको समय र भइसकेको वा बितिसकेको कुरालाई सङ्केत गर्ने मात्र पाइन्छ भविष्यत्का कुरालाई जस्तै: गर्नेछु लाई गर्छु जस्तो सोभै वर्तमानकालिक अवस्थाको प्रयोग गर्दछ । शेर्पा भाषामा भूत र अभूतकाल (वर्तमान/भविष्यत्) गरी दुई किसिमका रहेका छन् (शेर्पा, २०६७ : २५) ।

४.६ नेपाली र शेर्पा भाषामा पक्ष

कालका विविध अवस्था विशेषलाई सङ्केत गर्ने रूपायनिक कोटिलाई पक्ष भनिन्छ । यो क्रियामा अभिव्यक्त हुने केही हो (न्यौपाने, २०६९ : १०२) ।

पक्षले खास कालको परिवेशभित्र क्रियाको प्रकृति तथा वितरणलाई जनाउँछ । नेपालीमा पक्ष जनाउन क्रियापदका अलग्गै रूपहरू हुँदैनन् । कृदन्तीय क्रियासँग कालिक क्रियापदको योगबाट पक्ष जनाइन्छ (अधिकारी, २०५५ : ९७) । नेपाली भाषामा सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अज्ञात र अभ्यस्त गरी पाँच पक्षमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । शेर्पा भाषामा वर्तमानकाल र भूतकालका पक्ष सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अज्ञात र अभ्यस्त गरी पाँच पक्षमा

पाइन्छ । नेपाली भाषाका वाक्यलाई अनुवाद गरिएका आधारमा यसलाई निम्नानुसार चर्चा गर्न सकिन्छ :

४.६.१ सामान्य पक्ष

यसले घटनाको सामान्य सङ्केत मात्र गर्दछ । तीनवटै कालमा सामान्य पक्ष रहेको छ :

(क) सामान्य वर्तमान काल

हाल भइरहेको समयलाई सामान्य वर्तमान काल भनिन्छ । यसले कुनै पनि कार्यको सुरु हुन लागेको वा सुरु भई समाप्त भइनसकेको समयलाई सङ्केत गर्दछ । यसले अहिलेको काम वा अवस्थालाई बुझाउँछ । नेपाली भाषामा सामान्य वर्तमानकालको धातुमा छु, छे, छिन, छेस्, छस्, छौं, छौ आदि प्रत्यय जोडेपछि बन्दछ । नेपाली र शेर्पा भाषामा सामान्य वर्तमान कालको व्यवस्थालाई निम्नानुसार अध्ययन गरिएको छ ।

तालिका नं. २८ : नेपाली र शेर्पा भाषामा सामान्य वर्तमान काल

नेपाली	शेर्पा
पेमा चिठी लेख्छ ।	पेमा चिठी टिगु ।
पेम्बा बल खेल्छ ।	पेम्बा बल चेउ ।
हरी गीत गाउँछ ।	हरी लु लाङ्गु ।
लाक्पा सिसाप्लम किन्छ ।	लाक्पा शाज्युक डेउ ।
हामी काठमाडौं भ्रमण जान्छौं ।	डीराड काठमाडौं ल्हेर्मू ल्हाव डिउ ।
हामी काम गर्छौं ।	डीराड यक किउ ।
म भात खान्छु ।	ड सेन सेउ ।
तँ के गर्छेस् ।	ख्योड काड किउ ।
हरी स्कूल जान्छ ।	हरी लप्टला डिउ ।
तिमी घरमा बस्छौ ?	ख्योड खडबाला देक्यु ।

(ख) सामान्य भविष्यत्

कुनै पनि घटना वा कार्यव्यापार समयभन्दा पछि हुन वा आउने कुराको निर्देश गर्ने क्रियापदलाई सामान्य भविष्यत् काल भनिन्छ । यसले आउने समयको काम र अवस्थालाई जनाउँछ । नेपाली भाषामा भविष्यत् कालको सामान्य पक्षमा (ने) पछि सामान्य वर्तमान कालका क्रियाहरू प्रत्यय धातुमा जोडेपछि क्रियापदहरू बन्दछ ।

शेर्पा भाषामा यस्ता रूपहरू पाइँदैन तर शेर्पा भाषामा अभूत वर्तमान कालले नै समयअनुसार भविष्यत् काललाई जनाउँछ । क्रियामा किउ, गिउ, चेउ 'उ' पाइन्छ, यसमा भरे, भोलि, पछिको समय जोडेर गर्नेछु जस्ता वाक्यहरू बनाएको पाइन्छ । नेपाली भाषाका वाक्यलाई शेर्पा भाषामा जस्ताको त्यस्तै अनुवाद गर्दा भने वर्तमान कालकै सोभ्रो रूप वाक्यमा देखिन्छ, जस्तै :

तालिका नं. २९ : नेपाली र शेर्पा भाषामा सामान्य भविष्यत्

नेपाली	शेर्पा
मेरो काम सफल हुनेछ ।	डे यक ल्हेमु गिउ ।
म गीत गाँउनेछु ।	ड लु लाडु ।
म विद्यालय जानेछु ।	ड लप्टला डिउ ।
आमा रिसाउनुहुनेछ ।	मामा डेर्मालाडु ।
मेरो बुबा आउनुहुनेछ ।	डे पापा गिउ ।
हामी काम गर्नेछौं ।	ओरोड् यक किउ ।
हामी काठमाडौं जानेछौं ।	ओरोड् काठमाडौं डिउ ।
पेम्बा बल खेल्नेछ ।	पेम्बा वल चेउ ।

(ग) सामान्य भूत

कुनै पनि घटना वा कार्यव्यापार कथन समयभन्दा अगाडि नै भइसकेको छ भन्ने कुराको जानकारी गर्ने क्रियापदलाई सामान्य भूतकाल भनिन्छ । यसले बितेको समयमा भएको कामको अवस्थालाई बुझाउँछ । नेपालीभाषामा सामान्य भूतकालमा एँ, इस, यौँ, ई, ए, इन आदि जस्ता प्रत्ययहरू धातुमा जोडेपछि क्रियापदहरू बन्दछ ।

नेपाली र शेर्पा भाषामा सामान्य भूतकालको अवस्थालाई निम्नानुसार अध्ययन गरिएको छ :

तालिका नं. ३० : सामान्य भूतकाल

नेपाली	शेर्पा
पेमाले मुरली बजायो ।	पेमाकी लुमु फुसुड ।
दोर्चीले पैसा दियो ।	दोर्चीले डेवा विनसुड ।
छेकी विदेश गयो ।	छेकी फि लुडवा गाल्सुड ।

साथीले घडी दियो ।	दाल्जाकी क्षुछे विन्सुड ।
हामी बजार गर्यौं ।	डीराड बजार गालिन ।
हामीले खाना खायौं ।	डीरेकी समा सोविन
हामीले काम गर्यौं ।	डीरेकी यक क्याविन ।
मैले चिठी लेखे ।	डेकी चिठी टिविन ।
हामीले खाजा खायौं ।	डीरेकी जारा सोविन ।

४.६.२ निष्कर्ष

नेपाली भाषामा सामान्य वर्तमान, सामान्य भविष्यत र सामान्य भूत तीन किसिमका रहेका छन् भने शेर्पा भाषामा सामान्य वर्तमान र सामान्य भूत रहेको देखिन्छ। नेपालीमा सामान्य कुरा जनाउनका लागि प्रयोग गरिन्छ। सामान्य वर्तमानकालले वर्तमान समयमा भइरहेको सामान्य पक्षलाई बुझाउँछ। सामान्य भूतकाले वितेको समयका सामान्य पक्षलाई बुझाउँछ त्यस्तै सामान्य भविष्यत् कालले आगामी दिनमा हुने सामान्य पक्षलाई बुझाउँछ। शेर्पा भाषामा सामान्य वर्तमान कालले वर्तमान समयमा भइरहेको सामान्य पक्षलाई बुझाएको देखिन्छ। सामान्य भूतकाले वितेको समयका सामान्य पक्षलाई बुझाउँछ। शेर्पा भाषामा भविष्यत् कालको व्यवस्था छैन। यसरी नेपाली र शेर्पा भाषामा सामान्य वर्तमान र सामान्य भूतकालमा समानता देखिन्छ।

४.६.३ अपूर्ण पक्ष

यस पक्षले कुनै पनि समयमा काम सुरु भई जारी रहेको र पूरा नभएको अवस्थालाई जनाउँछ। यसले कार्यको अर्थपूर्ण अवस्थालाई सूचित गर्दछ। नेपाली भाषामा अपूर्ण पक्षभित्र अपूर्ण वर्तमान, अपूर्ण भविष्यत् र अपूर्ण भूत गरी तीन भागमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ। शेर्पा भाषामा भने अपूर्ण वर्तमान काल र अपूर्ण भूतकाल दुई भागमा वर्गीकरण गरिएको छ। जसलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ।

(क) अपूर्ण वर्तमान

अहिलेको समयमा काम भइरहेको अवस्थालाई यस पक्षले बुझाउँछ। यसको निर्माण नेपाली भाषामा दै, तै, का साथै वर्तमानकालिक क्रिया छ, छे, छिन्, छे, छन् आदि रूप जोडेर बन्दछ। नेपाली भाषा र शेर्पा भाषामा अपूर्ण वर्तमान कालको पक्षको अवस्थालाई निम्नानुसार अध्ययन गरिएको छ :

तालिका नं. ३१ : अपूर्ण वर्तमान

नेपाली	शेर्पा
म विद्यालय जादैछु ।	ङ लप्टला डोइवए ।
म बल खेलैछु ।	ङ बल चेइवए ।
डोमा नाचै छे ।	डोमा छ्यमिन्वए ।
केटाहरू बल खेलैछन् ।	पुज्युडतिबा बल चेइवए ।
भाइ कम्प्युटर चलाउदैछ ।	नुव लोकलेत् थगिन्वए ।
बहिनी गीत गाँउदैछ ।	नुम लु लाइवए ।
आमा खाना पकाउँदैहुनुहुन्छ ।	मामा समा चोइवए ।
बुबा बजार जादैहुनुहुन्छ ।	पापा बजार डोइवए ।
बहिनी रुदै छे ।	नुम डुइवए ।
काका हाँस्दे हुनुहुन्छ ।	आऊ गटा किइवए ।

शेर्पा भाषामा 'इ' र 'वए' ले नेपालीभाषामा 'दै' र 'छ' भन्ने अर्थ बुझाए जस्तै हो ।
यसरी इ र वए ले हुँदै गरेको कुरालाई बुझाउँछ ।

(ख) अपूर्ण भविष्यत्

आगामी दिनमा आउने समयमा काम भइरहेको अवस्थालाई यस पक्षले बुझाउँछ ।
यसको निर्माण धातुमा दै, तै हुने साथमा वर्तमानकालिक सहायक क्रिया छु, छे, छ, छिन्, छन्
आदि रूपहरू जोडेर बनाइन्छ, जस्तै :

- म गीत गाउँदै हुनेछु ।
- म लेख्दै हुनेछु ।
- म भात खाँदै हुनेछु ।
- म सुन्तला खाँदै हुनेछु ।
- डोमा नाचै हुने छिन् ।
- भाइहरू बल खेलै हुनेछन् ।
- हरी चिठी लेख्दै हुनेछ ।
- हामी काम गर्दै हुनेछौं ।

(ग) अपूर्ण भूत

यसले वितेको समयमा भइरहेको अवस्थालाई बुझाउँछ। यसको निर्माण धातुमा दै, तै का साथमा सहायक क्रिया एँ, यो, ई, यौ आदि रूपहरू जोडेर बनाइन्छ।

शेर्पा भाषामा वितेका समयमा भइरहेको अवस्थालाई नै बुझाउँछ। यसको निर्माणमा इ का साथमा बत्थ्यो, हत्थेए जोडिएर क्रिया बन्दछ।

तालिका नं. ३२ : अपूर्ण भूत

नेपाली	शेर्पा
डोमा नाचदै थिइ ।	डोमा छ्यमिन् वत्थ्यो ।
केटाहरू बल खेलै थिए ।	पुज्युडतिवा बल चेइवत्थ्यो ।
भाइ कम्प्युटर चलाउँदै थियो ।	नुव लोक्लेत् थगिन् वत्थ्यो ।
बहिनी गीत गाउँदै थिइ ।	नुम लु लाइवत्थ्यो ।
आमा खाना पकाउँदैहुनुहुन्थ्यो ।	मामा समा चोइवत्थ्यो ।
बुबा बजार जादैहुनुहुन्थ्यो ।	पापा बजार डोइवत्थ्यो ।
बहिनी रुँदै थिई ।	नुम डुइ वत्थ्यो ।
काका हाँस्दै हुनुहुन्थ्यो ।	आऊ गटा किइँ वत्थ्यो ।

४.६.४ निष्कर्ष

नेपाली भाषामा अपूर्ण वर्तमान, अपूर्ण भविष्यत र अपूर्ण भूत तीन किसिमका रहेका छन् भने शेर्पा भाषामा अपूर्ण वर्तमान र अपूर्ण भूत रहेको देखिन्छ। नेपालीमा अपूर्ण जनाउन दै, तै लागै जस्तै शेर्पा भाषामा 'इ' आएको देखिन्छ।

४.६.५ पूर्ण पक्ष

यस पक्षले कुनै पनि काम पूरा भइसकेको बुझाउँछ। कार्यको पूर्ण अवस्थालाई सङ्केत गर्दछ। नेपाली भाषामा पूर्ण पक्ष पूर्ण वर्तमान, पूर्ण भविष्यत् र पूर्ण भूत गरी तीन भागमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ। शेर्पा भाषामा पूर्ण वर्तमान र पूर्ण भूत गरी दुई भागमा वर्गीकरण गरिएको छ।

(क) पूर्ण वर्तमान

यस पक्षले बितेको समयमा पूरा भएको तर त्यसको प्रभाव अहिलेसम्म पनि रहेको भन्ने बुझाउँछ। यसले भूतको कार्यलाई वर्तमानको अवस्थामा ल्याएर जोड्छन्। यसको निर्माण धातुमा 'एको', 'एका', 'एकी'का साथमा सामान्य सहायक क्रियाहरू जोडेर बनाइन्छ। शोर्पा भाषामा नेपाली भाषामा जस्तै: बितेको समयमा पूरा भएको तर त्यसको प्रभाव अहिलेसम्म पनि रहेको भन्ने बुझाउँछ। यसको निर्माणमा उ, इ का साथमा प्रायः वए क्रिया जोडिन्छ।

तालिका नं. ३३ : पूर्ण वर्तमान

नेपाली	शोर्पा
मैले गीत गाए ।	डेकी लु लाविन ।
डोमाले नाचेकी छे ।	डोमाकी छ्यबु वए ।
भाइहरूले बल खेलेका छन् ।	नुवतिबीकी बल चेबुवए ।
म रोएको छु ।	ड डुवु वए ।
मैले भात खाएको छु ।	डेकी सेन सोबु वए ।
मैले पानी पिएको छु ।	डेकी छ्यु थुबुवए ।
हामीले गीत लेखेका छौं ।	डीरेकी समा सोबु वए ।
हामीले काम गरेका छौं ।	डीरेकीयक क्याबु वए ।

(ख) पूर्ण भविष्यत्

यस पक्षले आउने समयमा कार्य पूरा भएको बुझाउँछ। यसले भविष्यत्को कार्यलाई भविष्यत्कै अवस्थामा देखाउँछ। यसको निर्माण धातुमा एको, एका, एकी र हुने का साथमा सामान्य भविष्यत्कालका सहायक क्रियाकलापहरू जोडेर बनाइन्छ, जस्तै :

- मैले गीत गाएको हुनेछु ।
- डोमाले नाचेकी हुनेछे ।
- भाइहरूले बल खेलेका हुनेछन् ।
- म रोएको हुनेछु ।
- मैले भात खाएको हुनेछु ।
- मैले पानी पिएको हुनेछु ।
- हामीले गीत लेखेका हुनेछौं ।

हामीले काम गरेका हुनेछौं ।

हामीले सुन्तला खाएका हुनेछौं ।

(ग) पूर्ण भूत

यस पक्षले कुनै पनि काम बितेको समयमा पूरा भइसकेको थियो भन्ने अवस्थालाई बुझाउँछ । यसको निर्माणमा धातुमा 'एका', 'एको', 'एकी' का साथमा 'ए' र 'इ' जोडिएर आउने गर्दछन् । शोर्पा भाषामा बितेको समयमा पूरा भइसकेको थियो भन्ने अवस्थालाई बुझाउँछ । शोर्पा भाषाका वाक्य निर्माणमा क्रियामा थ्यो, थे जोडिएर बन्दछ ।

तालिका नं. ३४ : पूर्ण भूत

नेपाली	शोर्पा
मैले गीत गाएको थिए ।	डेकी लु लाबुथे ।
डोमाले नाचेकी थिइ ।	डोमाकी छ्यबु थ्यो ।
भाइहरूले बल खेलेका थिए ।	नुवतिबीकी बल चेबु वत्थ्यो ।
म रोएको थिए ।	ड डुबु वत्थ्यो ।
मैले भात खाएको थिए ।	डेकी सेन सोबु थे ।
मैले पानी पिएकी थिए ।	डेकी छ्यु थुबुथे ।
हामीले गीत लेखेका थियौं ।	डीरेकी लु टिगुवत्थ्यो ।
हामीले काम गरेका थियौं ।	डीरेकी यक क्याबु वत्थ्यो ।

४.६.६ निष्कर्ष

नेपाली भाषामा पूर्ण वर्तमान कालले वर्तमान समयमा काम पूरा भएको कुराको जानकारी गराउँछ । यसमा एका, एकी, एको + छु को हुन्छ । पूर्ण भविष्यत्कालले आगामी दिनमा हुने कामलाई पूरा भएको जानकारी गराउँछ । यसमा एका एकी + नेछु को प्रयोग हुन्छ । पूर्ण भूतकालले बितेको समयमा भएका काम पूरा भएको समयको जानकारी गराउँदछ यसमा एका एकी एको + ए, यौ आदिको प्रयोग हुने गर्दछ । शोर्पा भाषामा पूर्ण वर्तमान कालले भइरहेको कार्य पूरा भएको कुराको जानकारी प्रदान गर्दछ । धातुमा बु + वए को प्रयोग हुने गर्दछ । त्यस्तै शोर्पा भाषामा पूर्ण भूतकालले बितेको समयमा भएको कार्य पूरा भएको कुरा नै जानकारी गराउने गर्दछ । यसका धातुमा उ + ए, यो को प्रयोग हुन्छ । नेपाली र शोर्पा दुवै भाषामा पूर्ण वर्तमान काल र पूर्ण भूतकाल हुन्छ ।

४.६.७ अज्ञात भूत

यस पक्षले कुनै पनि घटनाका कार्य बितेका समयमा भई अज्ञात रहेको र वर्तमान समयमा आएर मात्र थाहा भएको अवस्थालाई जनाउँछ। यसको निर्माण धातुमा 'ए' र 'इ' को साथमा सामान्य वर्तमान कालका सहायक क्रियाकलापहरू छु, छे, छ, छन्, छौं आदि प्रत्यय जोडेर बनाइन्छ। शेर्पा भाषामा पनि घटना वा कार्य बितेको समयमा भई अज्ञात रहेको र वर्तमान समयमा आएर मात्र थाहा भएको अवस्थालाई जनाउँछ भने क्रियाका अन्तमा 'नक' जोडिन्छ।

तालिका नं. ३५ : अज्ञात भूत

नेपाली	शेर्पा
मैले गीत गाएको थिए ।	डेकी लु टिनक ।
डोमाले नाचिछे ।	डोमाकी छ्याम्नक ।
भाइहरूले बल खेलेछन् ।	नुवतिबीकी बल चैनक ।
भाइ रोएछ ।	नुव डुनक ।
आमाले गुलियो खानुभएछ ।	मामाकी डर्मु सोनक ।
दिदीले घाँस काट्नुभएछ ।	आजीकी सो डानक ।
राम परीक्षामा पास भएछ ।	राम परीक्षामा पास गाल्नक ।
रामले जीतेछ ।	रामकी ग्याल्नक ।

४.६.८ अभ्यस्त भूत

क्रियाको बानी, आकृति वा अभ्यस्त स्वभावलाई जनाउने पक्षलाई अभ्यस्त पक्ष भनिन्छ। नेपाली भाषामा यसको निर्माण धातुमा थे, थिस, थ्यो, थी, थिन आदि जोडेर बनाइन्छ। शेर्पा भाषामा पनि बानी परेको वा अभ्यस्त स्वभावलाई नै जनाउने पक्षलाई अभ्यस्त भनिन्छ। शेर्पा भाषामा यसको निर्माण धातुमा थे,थ्यो आदि जोडेर बनाइन्छ।

तालिका नं. ३६ : अभ्यस्त भूत

नेपाली	शेर्पा
म कविता लेख्थे ।	ड कविता टिगुथे ।
गीता नाच्छिन् ।	गीता छ्यम्युथ्यो ।
भाइहरू बल खेल्थे ।	नुवतिबा बल चेबुथ्यो
दिदीले घाँस काटनुहुन्थ्यो ।	आजीकी सो डागुथ्यो ।
रामले चुरोट पिउँथ्यो ।	रामकी चुरोट थुडुथ्यो ।
म बिहानै उठ्थे ।	ड टप्लाके लाडुथ्यो

४.७ नेपाली भाषामा भाव

वक्ताको मनोमान बुझाउने धातु वा क्रियासँग सम्बन्धित रूपायनिक कोटिलाई भाव, अर्थ भनिन्छ (न्यौपाने, २०६९)। यो क्रियासँग सम्बद्ध र क्रियाबाटै व्यक्त हुनु। क्रियाद्वारा अभिव्यक्त वक्ताको मनसाय वा अभिवृत्तिलाई भाव भनिन्छ। नेपाली भाषामा भावलाई सामान्यार्थ, आज्ञार्थ, इच्छार्थ र सम्भावनार्थ गरि चार भागमा वर्गीकरण गरिएको छ। शेर्पा भाषामा भावलाई सामान्यार्थ, आज्ञार्थ, इच्छार्थ र सम्भावनार्थ गरी चार भागमा वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ।

४.७.१ सामान्यार्थ

सामान्य रूपमा कुनै कामको सूचना गर्ने वा सामान्य अर्थ प्रदान गर्ने क्रियापदलाई सामान्यार्थ भनिन्छ। सामान्यार्थमा सबै काल र पक्षका क्रियापदहरू समावेश हुन्छ।

तालिका नं. ३७ : सामान्यार्थ

नेपाली	शेर्पा
रमेश विद्यालय जान्छ ।	रमेश लप्टला डिउ ।
सीता घर जान्छे ।	सीता खड्बा डिउ ।
राम परीक्षा लेख्छ ।	राम परीक्षा टिगु ।
राम विद्यालयमा बस्यो ।	राम लप्टला देसुड ।
पेम्बा गीत गाउँछ ।	पेम्बा लु लाडु ।

४.७.२ आज्ञार्थ

कुनै पनि काम गर्न आदेश दिनु, वक्ताको इच्छा वा आज्ञा सम्बन्धी मनोभाव जनाउनेलाई आज्ञार्थ भनिन्छ। यो द्वितीय पुरुषमा मात्र हुन्छ। यसमा द्वितीय पुरुषका ई, अ, ऊ, ओ प्रत्यय जोडिएर आज्ञार्थ क्रियापद बन्दछ।

तालिका नं. ३८ : आज्ञार्थ

नेपाली	शेर्पा
तिमी विद्यालय जाऊ ।	ख्योड लप्टला ग्युक ।
तिमी राम्रो गीत गाऊ ।	ख्योड लेमु लु ल ।
तिमी विदेश जाऊ ।	ख्योड फि लुडवा ग्युक ।
तिमी बारी किन ।	ख्योड सिडसा ड्यो ।
तिमी खाना खाऊ ।	ख्योड समा स ।
तँ मोटरसाइकलमा कुँद ।	ख्योड बम्पाला छ्य ।
तिमी स्याउ खाऊ ।	ख्योड कुशु स ।
हरी कपडा धोउ ।	हरी मज्या टु ।
तँ घरमा बस् ।	ख्योड खडवा देत् ।
तिमी यता आऊ ।	ख्योड देवा स्यक ।

४.७.३ इच्छार्थ

यसले वक्ताको इच्छासम्बन्धी मनोभाव बुझाउने व्याकरणिक कोटि इच्छार्थ हो। यसले इच्छा, प्रार्थना, आसिकश्राव आदि भाव बुझाउँछ। नेपाली भाषामा यसको निर्माण ऊ, एस, ए, औँ, ओस, उन धातुमा प्रत्यय जोडेर इच्छार्थ क्रियापद बन्दछ। शेर्पा भाषामा यसको निर्माण इत्, ए आदि धातुमा प्रत्यय जोडिएर आउँछ।

तालिका नं. ३९ : इच्छार्थ

नेपाली	शेर्पा
म भात खाँऊ ।	ड सेन से ।
म खाजा खाँऊ ।	ड जारा से ।
सबैले आफ्नो भाषा बोलुन् ।	तेरिकी दाक्पु ताम् किसित् ।
छोरी राम्ररी पढोस् ।	पुम लेमु पढेकिसित् ।
सबैलाई राम्रो होस् ।	तेरिला लेमु हुड्सित ।
छोरीलाई माया गरोस् ।	पुमला डिङ्जे किसित् ।

४.७.४ सम्भावनार्थ

सम्भावना, अनुमान वा अनिश्चित मनोभाव जनाउने क्रियालाई सम्भावनार्थ भनिन्छ। यसलाई अनिश्चयार्थ पनि भनिन्छ। यो भूतकालमा हुन्छ र यसको भविष्यमा हुने कार्यलाई निर्देश गर्दछ। उँला, औँला, ला, लास, लिस्, लिन, लि आदि धातुमा प्रत्यय जोडेर सम्भावनार्थ क्रियापद बन्दछ। शेर्पा भाषामा सम्भावनार्थको निर्माण इन,एन आदि धातुमा प्रत्यय जोडेर क्रियापद बन्दछ।

तालिका नं. ४० : सम्भावनार्थ

नेपाली	शेर्पा
तिमी परीक्षामा सफल होला ।	ख्योड परीक्षाला ग्यालिदामिन ।
डोमा बजार जान्छहोला ।	डोमा बजार डिदामिन ।
तेन्जी विद्यालय जान्छहोला ।	तेन्जी लप्टला डिदामिन ।
तिमी भात खान्छौ होला ।	ख्योड सेन सेदामिन ।

४.८ नेपाली भाषामा कारक

नमिक पद र क्रियाका बीचको सम्बन्धलाई कारक भनिन्छ। यसलाई अर्थतात्विक भूमिका र रूपतात्विक सम्बन्धका आधारमा हेर्ने गरिएको छ। रूपतात्विक सम्बन्ध चाहिँ व्याकरणिक कोटिका रूपमा हेर्ने गरिएको छ (न्यौपाने, २०६९ : १००)। नेपाली भाषामा कारकहरू सरल तिर्यक गरी दुई किसिमका छन्। म, ऊ, त्यो, केटो जस्ता एकवचन एवम् विभक्तिरहित कारक सरल कारक हुन् भने स्वरूपमा केही परिवर्तन भएका तथा विभक्ति चिन्हसहितका कारक तिर्यक कारक हुन्।

तालिका नं. ४१ : कारक

नेपाली	शेर्पा	नेपाली	शेर्पा
सरल कारक	सरल कारक	तिर्यक कारक	तिर्यक कारक
म	ड	मैले = ऐ	डेकी
ऊ	ती	उसको = ओ	तिकी
म	ड	मेरा = आ	डेती

यहाँ ए, ओ, आ जस्ता रूपले तिर्यक कारकको सङ्केत गरेका छन्।

४.९ विभक्ति

वाक्यका अन्य पदसँग सम्बन्धका लागि नामका साथमा आउने बाहिरी चिन्हलाई विभक्ति भनिन्छ । यी विभक्तिहरू प्रथमादेखि सप्तमासम्मका हुन्छन् । विभक्तिमध्ये केही विभक्तिले कारकीय सम्बन्धलाई जनाउँछ, भने केहीले कारकेतर सम्बन्धलाई जनाउँछ । षष्ठी विभक्तिका रूपमा आउने /क/ए/र/न/ले कारकेतर सम्बन्धलाई जनाउँछ । यो कोटि नामिकसँग सम्बन्धित हुन्छ, जस्तै : शेर्पा र नेपाली भाषामा विभक्तिको व्यवस्था निम्नानुसार उदाहरणद्वारा प्रष्ट पारिएको छ :

तालिका नं. ४२ : विभक्ति

नेपाली	शेर्पा
मैले	डेकी
मेरोबाट	डेतेबा
रामले	रामकी
रामलाई	राम्ला
श्यामबाट	श्यामतेसुर
मलाई	डाला

४.१० नेपाली भाषामा वाच्य

“वाक्यमा आएका विविध पदहरूको कुनै एकलाई तदनुरूपको सङ्गति व्यवस्था निर्धारण गर्ने व्याकरण कोटिलाई वाच्य भनिन्छ” (न्यौपाने, २०६९ : १०३) । नेपाली भाषामा कर्तृ र अकर्तृ गरी दुई किसिमको वाच्य व्यवस्था रहेको देखिन्छ ।

४.१०.१ कर्तृवाच्य

कर्तालाई कथ्य बनाउने तथा कर्ता र क्रियाका बीचमा सङ्गति हुने वाच्य कर्तृवाच्य हो । वाक्यमा कर्ता प्रधान हुने वा कर्ता अनुसार क्रियाका लिङ्ग, वचन, पुरुष भई कर्ता र क्रियाका बीचमा पदसङ्गति हुने वाच्य कर्तृवाच्य हो यो सकर्मक र अकर्मक दुवै क्रियाबाट बन्दछ ।

तालिका नं. ४३ : सकर्मक कर्तृवाच्य

नेपाली	शेर्पा
म भात खान्छु ।	ड सेन सेउ ।
म बजारजान्छु ।	ड बजार डिउ ।
म गीत गाउँछु ।	ड लु लाड ।
रामले लुगा धोयो ।	रामकी मज्या टुसुड ।
गाईले दूध दियो ।	क्षुडमाकी हमा विसुड ।
म विद्यालय जान्छु ।	ड लप्टला डिउ ।

तालिका नं. ४४ : अकर्मक कर्तृवाच्य

नेपाली	शेर्पा
डोल्मा सुत्छे ।	डोलमा ड्याल ।
श्याम सुत्यो ।	श्याम ड्याल ।
बहिनी रुन्छे ।	नुम डिउ ।
भाइ रुन्छ ।	नुव डिउ ।
भाइले मलाई बोलायो ।	नुवकी डाला काताडसुड ।
दिदीले भाइलाई सिसाकलम दियो ।	आजीकी नुवला शाज्युक बिन्सुड ।

४.१०.२ कर्मवाच्य

वाक्यमा कर्म प्रधान हुने कर्मका अनुसार लिङ्ग, वचन र पुरुष भई कर्म र क्रियाको बीचमा पदसङ्गति हुने वाच्य कर्मवाच्यमा हो यो सकर्मक क्रियाबाट मात्र बन्दछ । यसमा कर्ता रहन पनि सक्छ र लुप्त हुन सक्छ । कर्तामा द्वारा/बाट जोडी धातुमा 'इ' प्रत्यय जोडेर यस वाच्यको क्रियापद बनाइन्छ ।

कर्मवाच्य :

नेपाली भाषामा

उनीहरूबाट कथा लेखिन्छ ।

तिनीहरूद्वारा सिनेमा हेरियो ।

उनीहरूबाट सहयोग गरियो ।

तिनीहरूद्वारा सिनेमा हेरियो ।

शेर्पा भाषामा कर्मवाच्यको व्यवस्था पाइँदैन ।

४.१०.३ भाववाच्य

वाक्यमा कर्ता र कर्म दुवैसँग सङ्गति नहुने वाच्य भाववाच्य हो । /इ/ रूपले नै यसलाई पनि सङ्केत गर्दछ । यसमा क्रिया तृतीय एक वचन र पुलिङ्गी हुन्छ । यसमा कर्ता रहन पनि सक्छ, लुप्त रहन पनि सक्छ । कर्तामा 'द्वारा' 'बाट' जोडी धातुमा /इ/ प्रत्यय जोडेर क्रियापद बनाइन्छ ।

भाववाच्य :

आफू त यहीं बसिन्छ ।

पाल्मुद्वारा विद्यालय गइन्छ ।

ऊ द्वारा घर गइन्छ ।

४.१०.४ निष्कर्ष

नेपाली भाषामा कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य गरी तिन भागमा वर्गीकरण गरिएको छ भने शेर्पा भाषामा कर्तृवाच्य मात्र रहेको देखिन्छ । नेपाली भाषामा रहेको कर्मवाच्य र भाववाच्यको व्यवस्था शेर्पा भाषामा छैन ।

परिच्छेद पाँच : निष्कर्ष र सुभाष

५.१ निष्कर्ष

नेपाली भाषा भारोपेली भाषा परिवार हो भने शेर्पा भाषा भोटबर्मेली परिवारको भाषा हो। यी दुवैको पारिवारिक रूपमा भिन्न भिन्न भएता पनि दुई भाषाका वक्ताहरूबीच सहकार्य युगौंदेखि हुँदै आएको छ। त्यसैले यी दुई भाषाहरूभित्र व्याकरणिक कोटिहरूमा के समानता र असमानता रहेको देखिन्छ। यसलाई बुँदागत रूपमा निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

१. नेपाली भाषामा नाम, विशेषण, क्रियापदका साथै शब्दको अघिल्लो र पछिल्लो रूप फेरेर इ, नी, इका जस्ता प्रत्ययहरू जोडेर पुलिङ्ग स्त्रीलिङ्गमा परिवर्तन गर्न सकिन्छ भने शेर्पा भाषामा नाम र विशेषणका आधारमा केही मात्र परिवर्तन हुने गरेको देखिन्छ।
२. नेपाली भाषामा वचनलाई नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदका आधारमा एकवचन र बहुवचन गरी चर्चा गरिएको पाइन्छ भने शेर्पा भाषामा नाम, सर्वनामका आधारमा एकवचन र बहुवचन गरी चर्चा गरिएको पाइन्छ।
३. नेपाली भाषामा पुरुषलाई प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी वर्गीकरण गरिन्छ भने शेर्पा भाषामा पनि प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी तीन भागमा वर्गीकरण गरेको पाइन्छ तर क्रिया प्रभाव पर्देन क्रियापद सबै एउटै हुन्छ।
४. नेपाली भाषालाई आदरलाई निम्न, सामान्य, उच्च र विशिष्ट गरी चर्चा गरिएको पाइन्छ भने शेर्पा भाषामा आदरको कुनै पनि तह रहेको पाइँदैन। आदरलाई एउट मात्र शब्द 'ख्योरोड'को प्रयोगबाट सबैलाई सम्बोधन गरिएको पाइन्छ।
५. नेपाली भाषामा भूतकाल,वर्तमानकाल र भविष्यत्काल गरी काललाई तीन भागमा वर्गीकरणगरिएको छ भने शेर्पा भाषामा भूत र अभूत (वर्तमानकाल/भविष्यत्) गरी दुई भागमा मात्र चर्चा गरिएको छ।
६. नेपाली भाषामा पक्षलाई सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अज्ञात र अभ्यस्त गरी पाँच भागमा वर्गीकरण गरिएको छ भने शेर्पा भाषामा पनि सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अज्ञात र अभ्यस्त भूतको चर्चा गरिएको छ।

७. नेपाली भाषामा सामान्यार्थ, अज्ञार्थ, इच्छार्थ र सम्भावनार्थ गरी भावलाई चार भागमा चर्चा गरिएको छ भने शेर्पा भाषामा सामान्यार्थ, आज्ञार्थ, इच्छार्थ र सम्भावनार्थ गरी चार किसिमले चर्चा पाइन्छ ।
८. नेपाली भाषामा वाच्यलाई कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य गरी तीन तहमा चर्चा गरिएको छ । शेर्पा भाषामा कर्तृवाच्य मात्र चर्चा गरिएको छ ।
९. नेपाली भाषा सरल कारक र तिर्यक कारक गरी दुई किसिमले चर्चा गरिएको छ भने शेर्पा भाषामा पनि सरल कारक र तिर्यक कारक गरी दुई भागमा वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ ।
१०. नेपाली भाषामा वाक्यमा अन्य पदसँग सम्बन्ध जोड्नका लागि नामका साथमा विभक्तिको प्रयोग गरिन्छ भने शेर्पा भाषामा पनि वाक्यमा अन्य पदसँग सम्बन्ध जोड्नका लागि नामका साथमा विभक्तिको प्रयोग गरिन्छ ।

५.२ सुभावहरू

नेपाली भाषा बोल्ने वक्ताहरूका लागि नेपाली भाषा पहिलो मातृभाषा हो भने अन्य भाषा बोल्नेहरूका लागि यो नेपाली भाषा दोस्रो भाषा हो । दोस्रो भाषी वक्ताहरूलाई नेपाली भाषा सिक्ने क्रममा सोभै उसको भाषाले असर पुग्दछ । नेपाली भाषामा विद्यार्थीहरूबाट विविध पक्षहरूमा अधिकांश रूपमा त्रुटि गर्ने गरेका पाइन्छ । यस्ता त्रुटिले अशुद्ध र अशिक्षितको पहिचान दिने गर्दछ । नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाका व्याकरणात्मक कोटिहरूका तुलनात्मक अध्ययनमा रहेका विविध समस्याहरूलाई समाधान गरी त्रुटि निराकरणका लागि निम्न अनुसारका सुभावहरू प्रस्तुत गरिएको छ :

५.२.१ नीतिगत तहका लागि सुभाव

अनुसन्धानले खोजी गर्न वा पत्ता लगाउनु वा अन्वेषण गर्नु भन्ने बुझाउँछ । यस अनुसन्धानले विशेष गरी शेर्पा भाषामा रहेको व्याकरणहरूको बारेमा जान्नका लागि सहयोग पुऱ्याउँछ । प्रस्तुत शोधमा शेर्पा भाषा सम्बन्धी व्याकरण, शब्दकोश लगायत अन्य पाठ्यपुस्तकको प्रयोग गरिएको छ । व्याकरणमा रहेका वचन, पुरुक्ष, काल आदि जस्ता व्याकरणिक कोटिहरूका बारेमा चर्चा गरिएको छ । यसका साथै नेपाली भाषा साहित्यका लागि व्याकरण अति आवश्यकीय तत्व हो । यसरी प्रस्तुत शोधबाट अन्य शोधार्थीहरूमा पनि प्रयोग तथा उपयोगगरी थप सहयोग पुऱ्याउने अपेक्षा रहेको पाइन्छ । यस शोधको प्रयोगले

मूलतः नेपाली भाषा र शेर्पा भाषामा रहेको व्याकरणिक कोटिहरूका तुलनालाई के कसरी गर्न भन्ने कुराका बारेमा थाहा पाउन सकिन्छ ।

नेपालमा बोलिने सबै भाषाहरूलाई राष्ट्रभाषा भनिन्छ । नेपाली भाषा नेपालको राष्ट्रभाषा हो । विभिन्न भाषाभाषीहरूविचार विनिमय र सम्पर्क भाषाको रूपमा समेत यस भाषालाई प्रयोग गर्न सकिन्छ । नेपाली भाषासँगै मातृभाषाप्रति आस्था जगाई शुद्ध प्रयोग गर्न जरूरी देखिन्छ । यस अनुसन्धान मार्फत नीतिगत तहका लागि निम्न सुझावहरू प्रस्तुत गरिएका छन् :

१. नेपाल हाम्रो देश जहाँ विभिन्न जातजातीहरूको बसोबास भएको हुनाले जसरी नेपाली भाषाले हरेक क्षेत्रमा प्रसिद्ध पाएको छ अन्य भाषालाई पनि त्यसै गरी प्राथमिकता दिने नीति निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
२. भाषा, लिपि, संस्कार र संस्कृतिको जगेर्ना गर्नु नै मानव अस्तित्वको मूल पहिचान हो भन्ने मान्यतालाई प्राथमिकता दिई नेपाली भाषाका जस्तै शेर्पा भाषाका विभिन्न किसिमका शैक्षिक सामग्री प्रकाशनमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ ।
३. नेपाली भाषाको अत्याधिक प्रयोगले गर्दा कतिपय शेर्पा भाषी बालबालिकाहरूले आफ्नो मातृभाषा समेत बिसर्न थालिसकेको र भाषा लोप हुने अवस्थामा पुगेको देखिन्छ । यो समस्यालाई समाधानको गर्नका लागि नेपाली भाषा जस्तै शेर्पा भाषालाई नेपाल सरकारले निशुल्क रूपमा विद्यालयहरूमा पठनपाठनको व्यवस्थासँगै शैक्षिक सामग्रीमा सहूलियतको अवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

५.२.२ अभ्यास तहका लागि सुझाव

अनुसन्धान भन्ने बितिकै कुनै विषयवस्तुको विशिष्ट रूपमा खोजी गर्नु भन्ने बुझिन्छ । शोध तथा अनुसन्धान विभिन्न शीर्षकहरूमा आधारित भएर गरिने हुँदा उक्त अनुसन्धानबाट विविध प्रकारका फाइदाहरू हुने देखिन्छ । शोध विभिन्न भाषा, लिपि, व्याकरण, वर्ण लगायत अन्य विषयमा आधारित भएर शोध तथा अनुसन्धान गरिन्छ । यस नेपाली भाषा र शोध भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययनबाट नेपाली भाषाको सामान्य परिचयका साथै शेर्पा भाषाको उत्पत्ति भाषा र इतिहास जस्ता पक्षहरूका बारेमा बुझ्ने जान्ने अवसर प्राप्त हुनका साथै अनुसन्धानबाट विभिन्न विषयवस्तुको

भाषासम्बन्धी ज्ञान हासिल हुन्छ । यस शोधकार्यबाट अभ्यास तहका लागि निम्न सुभावहरू प्रस्तुत गरिएका छन् :

१. शेर्पा भाषालाई जीवन्त राख्नका लागि शेर्पा भाषाविद्हरूले प्रशस्तै मात्रामा विविध किसिमका पाठ्यपुस्तकहरू हस्त लिखित ग्रन्थ, साहित्यिक रचनाहरू र पत्रपत्रिकाहरू प्रकाशन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
२. नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्ने बालबालिकाहरूमा भाषागत रूपमा अत्यन्तै कमजोरी देखिने भएको हुनाले परिवारका हरेक सदस्यहरूबाट सहयोगको आवश्यकता देखिन्छ ।
३. शेर्पा भाषाको शब्दकोश, व्याकरण, ग्रन्थ, इतिहास, वेद लगायत अन्य शेर्पा भाषामा नै लिखित विभिन्न किसिमका पाठ्यपुस्तकहरू धेरैभन्दा धेरै प्रयोग गर्नाले हरेक क्षेत्रमा रहेका तथा उत्पन्न भएका समस्याहरूको निराकरण सजिलै गर्न सकिने गर्न सकिने देखिन्छ ।

५.२.३ अनुसन्धान तहका लागि सुभाव

नेपालमा बोलिने सबै भाषाहरूलाई राष्ट्रभाषाका रूपमा लिए पनि नेपाली भाषालाई सरकारी कामकाजका भाषाका रूपमा लिएको हुनाले कतिपय मातृभाषा वक्ताहरूले आफ्नो मातृभाषाको प्रयोग गर्न छाडी भाषा नै बिर्सन सक्ने अवस्था रहेको पाइन्छ । त्यसैले आफ्नो भाषाको जगेर्ना गर्नको लागि थप अनुसन्धान गर्नुपर्ने देखिन्छ । शेर्पा भाषाको अनुसन्धान हुन बाँकी अन्य विधामा अनुसन्धानकर्ताहरू भाषाविद् र शेर्पा भाषी वक्ताहरूको अनुसन्धानका लागि निम्न शीर्षकमा शोध कार्य गर्न सक्नेछन् :

१. नेपाली भाषा र शेर्पा भाषा बोल्ने वक्ताहरूले गर्ने वर्णविन्यास सम्बन्धित त्रुटि,
२. नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको शब्द निर्माण प्रक्रियाको तुलनात्मक अध्ययन,
३. नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको शब्द निर्माण प्रक्रियाको व्यतिरेकी अध्ययन,
४. नेपाली भाषा र शेर्पा भाषी वक्ताले गर्ने त्रुटि विश्लेषण सम्बन्धी अध्ययन,
५. पदसङ्गतिको आधारमा नेपाली भाषा र शेर्पा भाषाको तुलनात्मक अध्ययन,
६. स्तरीय नेपाली व्याकरण र शेर्पा भाषाको व्याकरणको तुलनात्मक अध्ययन,
७. नेपाली भाषा र शेर्पा भाषामा प्रयोग हुने क्रियाहरूको अध्ययन ।

सन्दर्भ सूची

- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५५) *समसामयिक नेपाली व्याकरण* काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- आइदेम्बे, बिमला (२०७२) *कक्षा चारमा अध्ययनरत लिम्बूभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन*, शोधपत्र, मोरङ: सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- कठेत, अमरजङ्ग (२०६८) *कक्षा सातमा अध्ययनरत मुसहरभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन* शोधपत्र, मोरङ: सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- कार्की, केदार (२०६७) *उदयपुरिया थारुभाषा र स्तरीय नेपाली भाषाबीच व्याकरणात्मक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययन* शोधपत्र, मोरङ: सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- खड्का, भक्तबहादुर (२०६८) *रूपायनिक कोटिका आधारमा लिम्बू र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन* शोधपत्र, मोरङ: सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- गिरी, लोकमाया (२०७४) *धिमालभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन* शोधपत्र मोरङ: सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- ढुङ्गाना, तुलसीप्रसाद (२०६७) *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम* काठमाडौं: जुपिटर प्रकाशन तथा वितरक प्रा.लि. ।
- दास, राजकुमार (२०६५) *केवरत भाषा र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन* शोधपत्र, मोरङ: सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- न्यौपाने, टड्कप्रसाद, न्यौपाने, दीपकप्रसाद, भण्डारी, पारसमणि र घिमिरे, तुलसीराम (२०६९) *सामान्य भाषाविज्ञान* काठमाडौं : सनलाइट पब्लिकेसन ।
- मादेन, मीनादेवी (२०७४) *लिम्बू भाषी विद्यार्थीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन* शोधपत्र, मोरङ: सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।
- राई, इन्दिरा (२०६९), *वान्तवा र नेपाली भाषाका पदसङ्गतिको तुलनात्मक अध्ययन*, शोधपत्र, सुनसरी: जनता बहुमुखी क्याम्पस ।
- लखौटिया, सङ्गीता (२०७०), *माहेश्वरी र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन*, शोधपत्र, सुनसरी: जनता बहुमुखी क्याम्पस ।

लामिछाने, यादवप्रकाश र अन्य (२०६९) सामान्य भाषाविज्ञान काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

लिम्बू, शुक्रबहादुर (२०७४) पान्थरे लिम्बू भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययन शोधपत्र, मोरङ सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।

शेर्पा, पासाङ (२०६७) शेर्पा जातिको चिनारी ललितपुर : आदिवासी जनजाति उत्थान ।

शेर्पा, गेलु (सन् २०१०) शेर्पा - अङ्ग्रेजी - नेपाली शब्दकोश काठमाडौं: नेपाल शेर्पा संघ र नेपाल शेर्पा मुक्ति मोर्चा ।

शेर्पा लोपोन, जीगदल (सन् २०१०) व्यवहारिक शेर्पा बोलचाल" काठमाडौं :पिक्की टिटस सोसल अर्गनाइजेसन ।

शेर्पा, किशोर (२०६७) शेर्पा र अंग्रेजीमा काल र पक्ष शोधपत्र, काठमाडौं: त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर ।

शर्मा, केदारप्रसाद र अन्य (सन् २०७२) नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण काठमाडौं: विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

नेपाली शिक्षण समिति (२०७३) संज्ञान मोरङ: सुकुना बहुमुखी क्याम्पस ।

शिवाकोटी, गोपाल (२०६४) अनुसन्धान पद्धति, काठमाडौं: पैरवी प्रकाशन ।

अनुसूची १

सातवारका नाम- दुन्ठाक चीक्की डीमामिन

शेर्पा भाषा	नेपाली भाषा
जा डीमा	आइतवार
जा दावा	सोमवार
जा मीडमार	मंगलवार
जा ल्हक्पा	बुधवार
जा फुर्बु	विहिवार
जा पासाड	शुक्रवार
जा पेम्बा	शनिवार

१२ वर्षका नामहरू (लोर्ता च्यीडी)

शेर्पा भाषा	नेपाली भाषा
तक्	बाघ
यो	खरायो
डुक	ड्रेगन्
डुल	साँप
ता	घोडा
लुक	भेडा
टे	बाँदर
च्या	चरा
खी	कुकुर
फक	सुँगुर
च्यीवा	मुसा
लाङ्	गोरु

अनुसूची २

(सामग्री सङ्कलनका लागि प्रयोग गरिएका प्रश्नावली फाराम)

प्रश्नावली

उत्तरदाताको नाम :..... ठेगाना :.....

उमेर :..... लिङ्ग :..... पेसा :..... धर्म :.....

मातृभाषा :..... सम्पर्क भाषा :..... शैक्षिक योग्यता :.....

१. तपाईंको परिवारमा बोल्ने मुख्य भाषा कुन हो ?

.....

२. तपाईं कुन-कुन चाडहरू मनाउनु हुन्छ ?

.....

३. आफ्नो घर परिवारमा शेर्पा भाषामात्रै बोल्नुहुन्छ कि नेपाली भाषा पनि ?

.....

४. शेर्पा भाषाका लिपि कुन हो र यसको कस्तो व्यवस्था छ ?

.....

५. शेर्पा भाषाको उत्पत्ति कसरी भयो होला?

.....

६. 'शेर्पा' शब्दको शाब्दिक अर्थ लेख्नुहोस् ?

.....

७. शेर्पाहरूको पुर्ख्यौली थलो कहाँ हो ?

.....

८. शेर्पा भाषीहरू बसोबास गरेका जिल्ला तथा देशहरू लेख्नुहोस् ।

.....

९. शेर्पा भाषाका भाषिक भेद र प्रकार बताउनुहोस् ।

.....

१०. शेर्पा भाषाका मुख्य-मुख्य साहित्यिक लेखहरू के कति छन् ? बताउनुहोस् ।

.....

११. शेर्पा भाषाको उत्पत्ति थलो कहाँ हो ?

१२. शेर्पा भाषामा व्याकरण व्यवस्था कस्तो छ ?

१३. शेर्पा भाषामा सातबार र बाह्र महिनाको नाम लेख्नुहोस् ।

१४. शेर्पा भाषामा अनुवाद गर्नुहोस् ।

(क) कर्ता र क्रियाबीचको तुलना

	नेपाली	शेर्पा
लिङ्गका आधारमा	छोरा आयो ।	
	छोरी आई ।	
	भाइ आयो ।	
	राम आयो ।	
	फुर्वा स्कुल गयो ।	
	डाल्मा घर गई ।	
	वचनका आधारमा	म घर जान्छु ।
म कम्प्युटर चलाउछु ।		
भाइहरू बल खेल्छन् ।		
हामी घर जान्छौं ।		
हामी पढ्छौं ।		
हामी विद्यालय जान्छौं ।		
तिमी किताब किन्छौ ?		
छोरा विद्यालय जान्छ ।		
सीता गोरी छे ।		
पुरुषका आधारमा	म स्कुल जान्छु ।	
	हामी स्कुल जान्छौं ।	
	तँ घर जा ।	
	तिमी घर जाऊ ।	
	तिमी खाना खाऊ ।	
	तिमीहरू घर जाओ ।	

	ऊ मन्दिर जान्छ ।	
	उनीहरू मन्दिर जान्छन् ।	
आदरका आधारमा	तिमी पढ ।	
	तपाईं खाना खानुहोस् ।	
	तपाईं पढनुहोस् ।	
	दाजु बजार जानुभयो ।	

(ख) नाम र सर्वनाम

	नेपाली	शेर्पा
वचनका आधारमा	गाईले खुट्टा भाच्यो । त्यो खोच्याएर हिड्छ ।	
	राम र श्याम दाजुभाइ हुन् । उनीहरू खुब मिल्छन् ।	
आदरका आधारमा	दिदी आज आउनुभयो । उहाँ घर जानुहुन्छ ।	
	रामे कता हिँडिस् । तँ यता आइज त ।	

(ग) विशेषण र विशेष्य

	नेपाली	शेर्पा
लिङ्गका आधारमा	सानी केटी	
	काली केटी	
	कालो केटो	
	राम्रो नानी	
वचनका आधारमा	काला केटीहरू	
	साना केटाहरू	

(घ) नाम र सर्वनाम

	नेपाली	शेर्पा
वचनका आधारमा	गाईले दूध दियो । त्यो छिट्टो हिड्छ ।	
	राम र श्याम दाजुभाइ हुन् । उनीहरू विद्यालय जान्छन् ।	
आदरका आधारमा	दिदी आज आउनुभयो । उहाँ घर जानुहुन्छ ।	
	राम कता हिँडिस् । तँ यता आइज त ।	

ड) विशेषण र विशेष्य

	नेपाली	शेर्पा
लिङ्गका आधारमा	सानी केटी	
	काली केटी	
	कालो केटो	
वचनका आधारमा	राम्रो नानी	
	काला केटीहरू	
	साना केटाहरू	
आदरका आधारमा	काला केटा	
	साना केटी	
	राम्रा मान्छे	

धन्यवाद !